

17—22 november

Debatter m. m.**Fredagen den 17 november**

	Sid.
Interpellation av herr Jönsson i Ingemarsgården ang. godstransporterna på den s.k. Trondheimsleden	3

Tisdagen den 21 november

Svar på interpellation av herr Helén ang. fortsatt utredning rörande flygkatastrofen vid Ndola	6
Interpellationer av:	
herr Johansson i Stockholm ang. krediter för viss utbyggnad av vattenverk och huvudvattenledningar inom Stor-Stockholm	15
herr Hamrin i Kalmar ang. viss utvidgning av den civila ambulans- och räddningsflygtjänsten	15

Onsdagen den 22 november

Svar på interpellation av herr Källstad ang. folkhögskolans framtida ställning och utformning	18
De svenska territorialvattens- och fiskegränsernas sträckning	24
Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder	25
Principerna för intagning vid lärarutbildningsanstalterna	50
Redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter för kommande fyra budgetår m. m.	51
Rätt till visst avdrag vid 1962 års taxering för investering i rörelse	53
Utredning ang. lagstiftning om mäklarverksamhet	53
Utredning i syfte att främja forskning på fiskets område	55

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 22 november

<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 9, ang. de svenska territorialvattens- och fiskegränsernas sträckning	24
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 157, ang. organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder	25
— nr 158, ang. decentralisering av skolbyggnadsärendena till länskolnämnderna	50
— nr 159, rörande principerna för intagning vid lärarutbildningsanstalterna	50
— nr 160, om statsbidrag till avlöande av vissa yrkeskonsulenter ..	51
— nr 161, ang. riktlinjer för organisationen av vården och undervisningen av barn och ungdom med cerebral pares m. m.	51
— nr 162, ang. ny huvudorganisation för statens vattenfallsverk	51
— nr 163, om redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter för kommande fyra budgetår m. m.	51
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 77, om rätt till visst avdrag vid 1962 års taxering för företag, som år 1960 verkställt extra inbetalning i riksbanken å konto för investering i rörelse	53
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 48, ang. förordning om brandfarliga varor	53
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 62, om utredning ang. lagstiftning om mäklarverksamhet	53
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 37, ang. utredning i syfte att främja forskning på fiskets område	55

Fredagen den 17 november

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 10 in-
nevarande november.

§ 2

Upplästes följande till kammaren in-
komna läkarintyg:

Att riksdagsman Erik Larsson, Nor-
derön, född den 5/1 1910, på grund av
njurstensbesvär är oförmögen att full-
göra sitt riksdagsarbete fr. o. m. den
14/11 t. o. m. den 26/11 1961, intygas
härmed.

Östersund den 14/11 1961

Gösta Lundquist
Bitr. överläkare

Herr Larsson i Norderön beviljades
ledighet från riksdagsgörömlen under
angivna tid.

§ 3

Föredrogs var för sig följande å
bordet vilande motioner; och hänvisa-
des därvid

till konstitutionsutskottet motionerna
nr 853 och 854; samt

till bevillningsutskottet motionerna
nr 855 och 856.

§ 4

Föredrogs den av herr *Turesson* vid
kammarens nästföregående sammanträ-
de gjorda, men då bordlagda anhållan
att få framställa interpellation till herr
statsrådet och chefen för ecklesiastik-
departementet angående normer för
lärlingsprov.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Föredrogs den av herr *Elmwall* vid
kammarens nästföregående sammanträ-
de gjorda, men då bordlagda anhållan
att få framställa interpellation till herr
statsrådet och chefen för inrikesde-
partementet angående avhjälpande av
läkarbristen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Interpellation ang. godstransporterna
på den s. k. Trondheimsleden

Ordet lämnades på begäran till

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp),
som yttrade:

Herr talman! Sammanbindningen av
riksväg nr 14 med norska vägen nr 710
från gränsen till Trondheim, den s. k.
Trondheimsleden, har effektivt förbät-
trat kommunikationerna mellan Sverige
och Norge. Av särskild betydelse är
denna kommunikationsled, då den för-
binder viktiga befolkningscentra i mel-
lersta Norrland med den året runt öpp-
na hamnen i Trondheim. Man kan ock-
så utgå ifrån att denna väg för skepp-
ning kommer att få ökad betydelse.

En omständighet, som emellertid i
hög grad försvårar ett effektivt utnytt-
jande av Trondheimsleden för tyngre
vägtransporter är att det högsta till-
låtna axeltrycket är olika för den norska
och svenska delen av vägen. På den
svenska sidan tillåts numera för hela
vägsträckan Östersund—Storlien ett
axeltryck på 8 ton och ett boggitryck
på 12 ton. På den norska sidan däremot
är det högsta tillåtna trycket 7 resp. 9

Interpellation ang. godstransporterna på den s. k. Trondheimsleden

ton. Detta medför två väsentliga olägenheter. För det första kan de svenska transportföretagen inte helt utnyttja sina fordons och den svenska vägdelens transportkapacitet. För det andra innebär de olika bestämmelserna på ömse sidor om gränsen ett tidsödande mätning- eller vägningsförfarande vid varje passage.

Hindret för transportföretagen att fullt utnyttja fordonens lastkapacitet har naturligtvis en menlig inverkan på lönsamheten. Skillnaden i ett tons boggitryck påverkar nämligen i de allra flesta fall lastkapaciteten i ganska avsevärd utsträckning. Uppehållet vid gränspassagen har också på motsvarande sätt ett menligt inflytande i detta avseende. Utan att närmare känna till orsaken varför man på den norska sidan tillåter mindre axeltryck, förefaller det mig vara möjligt att vid förhandlingar mellan norska och svenska myndigheter komma fram till en uppgörelse, som löser detta problem och medför att Trondheimsleden kan utnyttjas på det sätt som var avsett när den tillkom.

Med stöd av vad jag här ovan anförd anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande fråga:

Har herr statsrådet observerat de olägenheter för godstransporterna på den s. k. Trondheimsleden som är förbundna med att olika regler beträffande axeltryck tillämpas i Norge och Sverige, och har man i så fall inom departementet övervägt möjligheterna att i förhandlingar med de norska myndigheterna få dessa att för den norska delen av Trondheimsleden medge samma högsta axel- och boggitryck, som gäller för den svenska delen?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Till bordläggning anmäldes

utrikesutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion angående de

svenska territorialvattens- och fiskegränsernas sträckning;

statsutskottets utlåtanden:

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder jämte i ämnet väckta motioner,

nr 158, i anledning av väckta motioner angående decentralisering av skolbyggnadsärendena till länskolnämnderna,

nr 159, i anledning av väckt motion rörande principerna för intagning vid lärarutbildningsanstalterna,

nr 160, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till avlönande av vissa yrkeskonsulenter,

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till riktlinjer för organisationen av vården och undervisningen av barn och ungdom med cerebral pares m. m.,

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny huvudorganisation för statens vattenfallsverk, samt

nr 163, i anledning av väckta motioner om redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter för kommande fyra budgetår m. m.;

bevillningsutskottets betänkande nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt till visst avdrag vid 1962 års taxering för företag, som år 1960 verkställt extra inbetalning i riksbanken å konto för investering i rörelse;

första lagutskottets utlåtande nr 48, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om brandfarliga varor, dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtande nr 62, i anledning av väckta motioner om utredning angående lagstiftning om mälvarverksamhet; ävensom

jordbruksutskottets utlåtande nr 37,

i anledning av väckta motioner angående utredning i syfte att främja forskning på fiskets område.

§ 8

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 359, till Konungen i anledning av väckta motioner om utredning angående den s. k. allemansrätten.

§ 9

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 198, angående nytt undervisnings-sjukhus i Stockholm m. m.,

nr 199, angående verksamheten vid Svenska skifferoljeaktiebolaget och därmed sammanhängande spørsmål,

nr 200, angående en kampanj för allmänt lönsparande, samt

nr 201, angående anvisande av medel till jordfonden å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1961/62, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 10

Anmälades, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 180, angående översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner, motionerna:

nr 857, av herr *Berg*,

nr 858, av herr *Hamrin* i Kalmar m. fl.,

nr 859, av herr *Heckscher* m. fl., och

nr 860, av herr *Hansson* i Skegrie m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 188, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., motionen nr 861, av herr *Hagberg* m. fl.; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 190, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag, motionen nr 862, av herr *Hagberg* m. fl.

Dessa motioner bordlades.

§ 11

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.03.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 21 november

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 14 och den 15 innevarande november.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Västerås den 17/11 1961

Härmed intygas att riksdagsman Sven Hammarberg, f. 8/2 —12, i dag intagits på härvarande medicinavd.

Västerås som ovan

Ronald Bengtsson
avd.läk.

Herr Hammarberg beviljades ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare.

§ 3

Svar på interpellation ang. fortsatt utredning rörande flygkatastrofen vid Ndola

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr statsministern ERLANDER, som yttrade:

Herr talman! Herr Helén har med kammarens tillstånd till mig riktat följande frågor:

1. Är herr statsministern villig att lämna en redogörelse för regeringens åtgärder att så långt möjligt klarlägga omständigheterna kring och utröna orsakerna till flygkatastrofen utanför Ndola?

2. Vilka initiativ planerar regeringen att ta för att i det fortsatta utredningsarbetet tillfredsställande utrymme skall lämnas för svensk insyn och medverkan?

Med anledning härav får jag anföra följande.

Den flygkatastrof som inträffade nära Ndola i Nord-Rhodesia natten mellan den 17 och 18 september i år och vid vilken sammanlagt sexton personer omkom berörde vårt land i alldeles särskilt hög grad. Jag tänker ej bara på det faktum, att Dag Hammarskjöld var svensk utan även på att det av FN chartrade olycksplanet var svenskt med en helt svensk besättning på sex man och vidare på att bland den personal som medföljde ombord ingick tre svenska FN-soldater. Det är därför naturligt, att opinionen i vårt land med alldeles särskild uppmärksamhet följt den undersökning av haveriet, som igångsattes omedelbart efter katastrofen och som alltjämt pågår.

I enlighet med interpellantens begäran skall jag här först redogöra för de åtgärder som från svensk sida hittills vidtagits för att söka klarlägga haveriorsaken.

Enligt de internationella bestämmelser, som reglerar den civila luftfarten, den s. k. Chicago-konventionen, skall den stat, där ett haveri inträffar, för-

anstalta om utredning rörande omständigheterna vid olyckan. Federationen Rhodesia-Nyasaland, där Dag Hammarskjölds plan havererade, är ett område under formellt brittisk överhöghet, men med vidsträckt självständighet och egen regering. Federationens regering tillsatte den 18 september en teknisk undersökningskommission under ledning av chefen för federationens luftfartsmyndighet, överstelöjtnant Barber.

I enlighet med de nyssnämnda internationella bestämmelserna har jämväl det land, där det havererade flygplanet var registrerat, rätt att delta i undersökningskommissionens arbete genom en observatör. Denne har i sin tur rätt att ha egna rådgivare.

Luftfartsstyrelsen erhöll den 19 september telegrafiskt meddelande från den rhodesiska luftfartsstyrelsen, att en undersökningskommission tillsatts, samt en förfrågan om Sverige såsom registreringsland önskade utse observatörer att närvara vid undersökningen. Redan före mottagandet av detta telegram hade luftfartsstyrelsen emellertid hos den rhodesiska luftfartsmyndigheten telegrafiskt anmält, att en svensk expertgrupp komme att sändas till Ndola för att biträda vid utredningen. Gruppen har bestått av en av Sveriges ledande haveriexperter, förste byråingenjören Åke Landin, luftfartsstyrelsen, en juridiskt och administrativt skolad tjänsteman från luftfartsstyrelsen, en av SAS utlånad expert på den flygplanstyp, som det här är fråga om, Douglas-maskinen DC 6-B, samt, formellt stående utanför gruppen, tre experter från det svenska charterbolag, som ägde planet, Transair. Därjämte har två experter från internationella luftfartsorganisationen ICAO deltagit i haverikommissionens arbete.

Från utrikesdepartementet beordrades omedelbart efter det haveriet blivit känt den närmaste svenske konsuln, vicekonsuln Forstenius från konsulatet i Salisbury, federationens huvudstad, till Ndola, ävensom sändebudet i Pre-

Svar på interpellation ang. fortsatt utredning rörande flygkatastrofen vid Ndola

toria, minister Eyvind Bratt, under vilken konsulatet i Salisbury hör. Även vår konsul i Léopoldville begav sig till olycksplatsen.

Då det efter den svenska expertgruppens ankomst blev klart, att även polisiär expertis var önskvärd, anmodade inrikesministern kriminalkommisarien Otto Danielsson att bege sig dit. Denne erhöll sedermera en kriminalteknisk medhjälpare från statens kriminaltekniska anstalt.

Det förtjänar också att nämnas, att chefen för luftfartsinspektionen, överingenjör Ljung i luftfartsstyrelsen, i mitten av oktober månad gjorde en inspektionsresa till Ndola för att bilda sig en uppfattning om det tekniska undersökningsarbetets gång.

ICAO har utfärdat bestämmelser om hur en haveriutredning skall gå till i form av ett annex till Chicago-konventionen. Dessa bestämmelser har följts från rhodesisk sida.

De svenska experterna anlände till Ndola på eftermiddagen den 20 september. Sedan dess och till för ungefär tre veckor sedan har de oavbrutet och aktivt deltagit i den rhodesiska haverikommissionens arbete.

Minister Bratts uppgift har närmast varit att upprätthålla förbindelserna med de federala och lokala rhodesiska myndigheterna, att bistå expertgruppens medlemmar i alla frågor av ej rent teknisk natur, samt att via utrikesdepartementet svara för förbindelserna med regeringen och berörda svenska myndigheter.

Resterna efter flygplanet överfördes, sedan haveriplatsen noggrant undersökts, uppmäts och fotograferats, till en hangar på Ndolas flygplats, och där har den mera ingående undersökningen ägt rum. Vissa specialundersökningar, såsom kompletterande obduktionsanalyser, kemiska analyser av flygplansresterna och ballistiska undersökningar har delvis fått göras på annat håll och i dessa avseenden har de svenska ex-

perterna således blott kunnat ta del av undersökningsresultatet. Detta föreligger för övrigt ännu icke komplett; alltefter som det presenteras granskas materialet noga av svensk expertis.

Under utredningsarbetets gång har de ansvariga myndigheterna här hemma på den svenska expertgruppens anmaning eller på eget initiativ utfört ett antal undersökningar, haft vissa förhör m. m.

Den rhodesiska undersökningskommissionen är nu sysselsatt med att i Salisbury avfatta sin rapport.

Den 6 november inbjöd federationens regering den svenska regeringen att låta sig representera i en offentlig undersökningskommission, en s. k. Public Commission of Inquiry, bestående av fem medlemmar, som i enlighet med federationens lagstiftning skall söka fastställa orsakerna till och omständigheterna omkring haveriet. Man önskade från rhodesisk sida, att svenska och brittiska regeringarna, FN:s generalförsamling samt den internationella luftfartsorganisationen ICAO skulle utse var sin medlem. Kommissionen skulle stå under ordförandeskap av federationens högste domare, the Chief Justice. Under förutsättning att den tekniska undersökningskommissionen kan framlägga sin rapport före december månads mitt, skulle den offentliga undersökningskommissionen enligt uppgift kunna inleda sitt arbete under januari månad 1962.

Regeringen har ännu icke tagit ställning till om den skall deltaga i denna nya rhodesiska kommission eller ej.

Härutöver har som bekant i Förenta Nationerna i den pågående generalförsamlingen väckts förslag om tillsättande av en internationell undersökningskommission av haveriet i Ndola. Den 26 oktober godkände sålunda generalförsamlingen enhälligt en resolution, enligt vilken en kommission skall utses för att utreda omständigheterna

Svar på interpellation ang. fortsatt utredning rörande flygkatastrofen vid Ndola

omkring haveriet och därvid särskilt beakta följande fyra spørsmål:

varför flygningen företogs nattetid utan eskort;

varför dess ankomst till Ndola var försenad;

huruvida flygplanet, efter att ha etablerat kontakt med kontrolltornet i Ndola, förlorade denna kontakt samt det faktum att planet störtade utan att detta likväl blev känt förrän åtskilliga timmar senare och i så fall varför, samt slutligen,

huruvida planet, efter att ha skadats genom beskjutning tidigare, var i flygvärdigt skick.

Sverige har accepterat deltaga i den av FN sålunda beslutade undersökningskommissionen och f. d. justitierådet Sandström har på regeringens anmaning förklarat sig villig att ingå i denna. Namnen på dess övriga medlemmar är ännu ej kända.

De svenska experterna är för närvarande sysselsatta med att här hemma sammanställa sitt material. Vi väntar att så småningom få del av den rhodesiska tekniska kommissionens rapport ävensom resultatet av allttjämt utestående specialundersökningar. För att på ett samlat sätt bearbeta och granska detta omfattande material har en arbetsgrupp tillsatts inom närmast berörda departement. Utnämnde justitiekanslern S. Rudholm har åtagit sig att leda gruppens arbete. Vårt konsulat i Salisbury har tills vidare förstärkts med en diplomatisk tjänsteman med uppgift att beträffande utredningen tjäna som förbindelseman med federationens myndigheter.

De svenska experter som deltagit i arbetet i Ndola ävensom representanter för Transair kommer troligen att inkallas som vittnen vid det rhodesiska förhörsförfarandet. För att därvid lämna dem stöd kan det bli anledning tillse, att de har tillgång till internationellt skolad juridisk expertis.

Det torde allttjämt vara för tidigt att

göra något som helst uttalande om utredningsarbetets resultat. Allt vad jag i dag kan säga är, att flera omständigheter i samband med haveriet allttjämt är oklara och att ingen bestämd orsaksteori kan accepteras som den troligaste på nuvarande stadium. Genom de skilda undersöknings- och bedömningsförfaranden som pågår eller förestår i internationell, rhodesisk ävensom i vår egen regi är det emellertid min förhoppning att det orsakssammanhanget skall kunna bringas i dagen. Från vår sida kommer allt att göras för att undersökningen skall bli uttömmande och omfatta alla de orsaksmöjligheter som kan föreligga.

Vidare anförde:

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Statsministern inledde och avslutade sitt svar med att uttrycka det känslöengagemang, den bestämda vilja att nå klarhet, som dominerar den svenska inställningen till tragedien utanför Ndola. Regeringens goda vilja att handla i denna anda har jag med min interpellation självfallet inte velat sätta i fråga. När jag nu tackar för svaret vill jag betona den gemensamma utgångspunkten för frågan och svaret.

Sveriges åtaganden i FN:s fredsarbete och respekten för dem som offrade sina liv i FN:s tjänst — det är de två faktorer som tvingar oss att syssla med detta svåra förflutna. Statsministerns sammanfattande omdöme är: Ännu i dag kan ingen orsaksteori rörande katastrofen accepteras som den troligaste. Jag har ingen erinran häremot. Det är ett omdöme, som står i välgörande kontrast till det mildt sagt ensidiga omdöme, som den brittiske samväldesministern Duncan Sandys uttalade i underhuset i torsdags — vilket uttalande jag har här framför mig.

Statsministerns redogörelse för de svenska insatserna i det nu pågående

Svar på interpellation ang. fortsatt utredning rörande flygkatastrofen vid Ndola

tekniska utredningsarbetet lämnar emellertid tyvärr plats för vissa kritiska reflexioner. Kvar står alltså som tänkbar förklaring till olyckan vid sidan av de flygoperativa och flygtekniska teorierna och vid sidan av sådana yttre omständigheter utanför flygplanet, varöver personalen inte kunnat råda, den fjärde och mörkaste teorien: sabotage i en eller annan form i själva flygplanet. Har regeringen garantier för att den sittande tekniska kommissionen i sin slutrapport prövar denna fjärde teori?

Så framträdande som denna teori var redan vid de första meddelandena om katastrofen, förvånar det att regeringen inte omedelbart insåg att kriminalteknisk expertis måste ingå i den expertgrupp som omedelbart reste till Ndola från Sverige, utan att man först senare gjorde denna komplettering.

Något svårare att förutse var kanske att även medicinsk och ballistisk expertis måste vara på platsen för att kunna bedöma de undersökningar som gjordes sedan olycksoffren flyttats från katastrofplatsen. Nu måste den svenska gruppen — som statsministern så riktigt påpekar — i dessa avgörande frågor lita till de resultat som förelägges dem men saknar möjlighet att bedöma förutsättningarna för och hållbarheten i de analyser som ligger till grund för resultaten. Denna skada kan, som alla förstår, aldrig repareras.

Man måste också fråga sig varför de svenska representanterna inte fick tillträde till haveriplatsen omedelbart efter sin ankomst till Ndola utan först på tredje dagen efter olyckan. Kan det ha sin grund i att luftfartsstyrelsens experter saknade direktiv att ta erforderliga initiativ? Det är dock ingen betydelslös faktor att även vapen och ammunition bortfördes från haveriplatsen, innan de svenska observatörerna kom dit, och att man först flera veckor senare fick se ammunitionen. Jag skulle vilja be statsministern att upp-

lysa mig om de direktiv som gavs de svenska observatörerna före deras avresa från Stockholm.

Lika avgörande för om vi någonsin kommer att få klarhet om de verkliga orsakerna till DC-6:ans störtning eller ej förefaller emellertid vara en rad andra omständigheter, som ingen svensk kunnat råda över. När jag anser det vara nödvändigt att här redogöra för dessa orsaker, är det alltså inte för att kritisera regeringen, utan för att få statsministerns omdöme om hur man i regeringen har bedömt dessa omständigheter och vilka slutsatser man drar av dem för det fortsatta utredningsarbetet.

Jag måste då, herr talman, erinra om att DC-6:an med generalsekreterare Hammarskjöld ombord på kvällen och natten mellan den 17 och 18 september företog en delvis sekretessbelagd flygning men att flygplatschefen i Ndola redan på söndagsförmiddagen den 17 hade aviserats om att man på flygplatsen skulle ordna för mötet mellan Hammarskjöld och Tshombe. Man visste alltså vad som förestod. Strax före midnatt, lokal tid, när planet enligt rapporten till FN på måndagen efter olyckan radiokontakt med kontrolltornet i Ndola, och tio minuter efter midnatt passerar DC-6:an över landningsbanan med tillstånd att gå ned från 16 000 till 6 000 fots höjd. Många ögonvittnen ser planet försvinna ur sikte. Några av dem och några andra ser strax efteråt ljuslågorna slå upp i den riktning, där katastrofen inträffade. Trots att vittnesmål härom under natten när flygplatsledningen, slås inte larm, utan endast åtgärder vid försening vidtages — och det göres mycket sent. Först efter klockan 15 på måndagseftermiddagen når räddningsexpeditionen fram till olycksplatsen, som ligger omkring en svensk mil utanför Ndola och inte långt från bilväg.

Det kan inte vara att föregripa någon undersökning, om man frågar sig var-

Svar på interpellation ang. fortsatt utredning rörande flygkatastrofen vid Ndola

för sökandet efter den brinnande DC 6:an inte upptogs omedelbart efter midnatt, då elden från flygplanet måste ha synts vida omkring, eller i vart fall vid soluppgången klockan sex, då resurser fanns tillgängliga på Ndolas flygplats. Man har också anledning fråga sig vem som bär ansvaret för att flygplatsens radio stängdes över natten. Och varför infann sig flygplatschefen — som på natten hävdade att spaning borde insättas vid soluppgången — för tjänstgöring först tre timmar senare, nämligen klockan nio på morgonen? Varför förhindrades flygplan från FN och USA:s flygvapen att på morgonen företa flygspaning?

Statsministern är säkerligen medveten om sambandet mellan dessa faktorer och tidpunkten för utpekandet av en ledare för spanings- och räddningsaktionen. Men har regeringen också övervägt vad det innebär att den person, som med cirka 14 timmars fördröjning utsåg flygplatschefen i Ndola att leda räddningsarbetet var samme person som själv senare av sin regering utsågs att leda undersökningskommissionens arbete och än i dag leder det samma?

Är det dessa och andra omständigheter som gör att den svenska regeringen ännu inte har bestämt huruvida den kommer att acceptera en inbjudan att delta i det offentliga förhåret som i januari skall följa på den nu snart avslutade utredningsetappen? Regeringens tvekan blir i så fall — men bara i så fall — förstället.

Det utfall mot FN och dem som bär upp FN:s verksamhet i Kongo, som den rhodesiske regeringschefen Roy Welensky offentliggjorde den 19 oktober, mitt under pågående utredning, kan man väl lämna därhän.

Under de många timmarnas fördröjning fanns i varje fall en person vid liv på olycksplatsen, från soluppgången fram till den slutliga upptäckten vid 15-tiden utsatt för den brännande solen.

Även om vi skulle kunna förmå oss att bortse från det mänskliga lidandet för Harry Julian, kan vi inte bortse ifrån vad försenandet av hans omhändertagande och vård betydde för försvaret av utredningsarbetet. Om någon invänder att åt detta har ingenting varit att göra från svensk sida, blir mitt svar att ansvaret för fördröjningen av det officiella spanings- och räddningsarbetet måste klarläggas som ett led i den fortsatta utredningen och måste få konsekvenser för den svenska synen på utredningens uppläggning.

Det förhållandet att sporadisk mark- och flygspaning skedde även under förmiddagstimmarna och att förskrämda afrikaner hittade olycksplatsen utan att våga anmäla sin upptäckt, kan inte få leda till att man skjuter ifrån sig de ansvarsfrågor jag här berört. Det gäller här välutbildad personal med moderna resurser till sitt förfogande. Jag utgår ifrån att regeringen — i den mån man inte redan bildat sig en uppfattning härom — nu drar sina slutsatser.

Det måste också vara en tung plikt i det fortsatta svenska utredningsarbetet att så långt detta är möjligt pröva även teorierna om yttre påverkan, alltså sabotage. Även om man ur diskussionen avför teorien om nedskjutning — vilket jag tror att man bör göra — och finner det bevisat att det beryktade Fouga jet-planet från Katanga inte agerade vid tidpunkten för olyckan, återstår att pröva sannfärdigheten i vittnesmål, som hävdar att andra flygplan än DC-6:an befunnit sig i luften kring Ndola samt att bedöma huruvida DC 6:an kan ha tvingats till en undanmanöver av ett annat plan. Hur skulle Sveriges företrädare kunna nå klarhet på denna viktiga punkt utan att delta som medlemmar i förhörskommissionens offentliga arbete i januari? Regeringens ställningstagande till frågan huruvida Sverige skall vara representerat vid det tillfället måste påverkas av svaret på den frågan.

Svar på interpellation ang. fortsatt utredning rörande flygkatastrofen vid Ndola

På samma sätt förefaller det som om möjligheterna att vinna klarhet om trovärdigheten i olika sabotageteorier är beroende av intensifierat deltagande i undersökningar på ort och ställe. Hur skulle den av den nye justitiekanslern ledda gruppen kunna utvärdera de olika vittnesmålen utan att veta under vilka förhållanden vittnesmålen upptagits, hur de personer är funtade som avgivit dem och vilka deras möjligheter varit att iaktta händelseförloppet och återskenet av detta vid haveritillfället?

Jag kan inte dra någon annan slutsats än att även denna grupp bör vara företrädd vid de offentliga förhören i Salisbury. Om så sker, och om dessutom regeringen — som jag föreslog i början av mitt inlägg — ser till att den nu sittande tekniska kommissionen i sin slutrapport tar ställning inte bara till teorierna om flygtekniska och flygoperativa fel och teorien om yttre omständigheter, exempelvis annat flygplans inverkan på DC-6:an, utan också till den fjärde möjligheten — sabotage — då kan möjligen en svensk efterhandsgranskning av den art regeringen beslutat sig för bidra till infriandet av statsministerns förhoppning att orsakssammanhanget skall kunna bringas i dagen.

Herr talman! Till sist kan jag inte låta bli att säga hur allvarligt jag beklagar den brittiske samväldesministerns ogrundade strävan att klassificera katastrofen vid Ndola som en vanlig olycka, »a normal accident». Även om det skulle kunna bevisas att haveriorsaken varit exempelvis en felaktig landningsmanöver eller en felaktig tolkning av höjdinstrumentens utslag, så kommer Dag Hammarskjölds och hans följeslagares död alltid att vara förknippad med de specifika omständigheter som råder i Afrika och kan aldrig rubriceras som en vanlig olycka.

Flygningen till Ndola måste ske natetid och under radiotystnad på grund av hotet från katangaflyget. Routen förlängdes och försvarades av att man in-

te råkade flyga den direkta vägen över Katanga. Kontakten med kontrolltornet i Ndola hämmades av den framtvungna sekretessen. När olyckan väl hade inträffat, fördröjdes upptäckten, inte bara av åtgärder för vilka nordrhodesiska myndigheter bär ansvaret utan även genom den skräck varmed några ur den infödda befolkningen reagerar i ett utsatt läge.

Dag Hammarskjölds död kommer för alltid att vara knuten till hans fredsmission just i Afrika.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Det finns i interpellationssvaret en passus som tyvärr kan föranleda en missuppfattning. Regeringen eller rättare sagt inrikesministern hade redan innan den svenska expertgruppen kom ned till Ndola beslutat sända dit kriminalkommissarie Danielsson. Det kan vara beklagligt att han inte skickades samma dag som expertgruppen reste, men det var inte så lätt att under de timmar, som stod till buds innan flygplanet skulle avgå, tänka igenom hela situationen; det bestämdes emellertid omedelbart dagen efteråt. Jag kan emellertid väl förstå att det hos herr Helén kan ha uppstått en missuppfattning på grund av den formulering som finns i interpellationssvaret.

Det är givet att den expertgrupp som vi skickat till Ndola har vår instruktion att pröva även de av herr Helén nämnda omständigheterna, både frågan om det yttre våldet, sabotageteorien och allt detta. Om så inte vore förhållandet, skulle det självfallet inte vara någon idé att svenskarna deltog i undersökningarna. Ur svensk synpunkt är det alldeles nödvändigt att försöka få just dessa omständigheter belysta.

Expertgruppen har inte fått några andra direktiv än att man skall göra sitt yttersta för att skapa klarhet om alla tänkbara anledningar till katastro-

Svar på interpellation ang. fortsatt utredning rörande flygkatastrofen vid Ndola

fen. Jag tror också att expertgruppen haft möjligheter att aktivt delta i praktiskt taget alla undersökningar som förekommit på platsen, och vi har fått ett ganska omfattande material från expertgruppen. Men redan den flyktiga genomgång som jag kunnat göra visar att det är svårt att bilda sig en säker uppfattning om vad som förevarit. Redan det material som nu står till förfogande är så pass omfattande att regeringen har bedömt det som nödvändigt att tillsätta en egen »undersökningskommission» här hemma, vilken kritiskt skall granska det material som insamlats. Vi trodde att det var riktigt att till ledare för denna expertgrupp, som på basis av den på platsen arbetande expertgruppens undersökning skall sovra ut vad som är sannolikt och rimligt, utse vår högste åklagare, som nu accepterat vår förfrågan om han ville hjälpa oss.

Det är naturligtvis frestande att som herr Helén gjorde spekulera om vad som hänt, och jag tror inte det finns någon svensk som inte gjort det. Men det är ett svårbedömbart material. Nu håller högtstående svensk expertis på att granska detta material. Regeringen vill gärna avvakta vad dessa våra medarbetare har att säga. Dessutom kommer alla de frågor, som herr Helén tog upp, att bli föremål för prövning av den undersökningskommission som tillkallats av Förenta Nationerna och i vilken Sverige redan utsett sin representant, justitierådet Sandström. I avvaktan dels på den mera systematiska genomgången av den svenska expertgruppens rapporter från de lokala undersökningarna och dels på resultatet av FN-kommissionens arbete tror jag inte att det är mycket värt att spekulera i olika teorier om vad som hänt. Det är klart att den omständighet som herr Helén fäster särskilt avseende vid, nämligen det långa dröjsmålet innan undersökningar sattes i gång, har väckt vår förvåning, och vi skall återkomma

till den saken när vi fått ett fastare material.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Statsministerns redogörelse för regeringens åtgärder kom indirekt att beröra några frågor som jag ställde i höstens remissdebatt om omständigheterna kring Hammarskjölds död. Några av dessa frågor var desamma som interpellanten nyss räknade upp: om det långa dröjsmålet och alla de mystiska omständigheterna i nordrhodesiaregimens förehavanden i detta sammanhang. Dessa skall jag därför inte upprepa. Men jag anförde också några biomständigheter när jag ställde dessa frågor. Varför fick FN:s generalsekreterare ge sig ut nattetid under mörker och med dåliga säkerhetsåtgärder till en plats som gruvbolagens verktyg Tshombe hade bestämt? — Tshombe som själv alltid reser med eskortplan; Hammarskjöld fick inte något eskortplan. Den plats, till vilken han dirigerades, var belägen i Nordrhodesia, denna gamla brittiska kronkoloni som regeras av samma slags rasfanatiker som regerar Sydafrika och som är nära förbundna med de belgiska och amerikanska gruvbolagen i Katanga och dess desperados och som står under engelskt överinseende. Det är detta som ledde till de mycket skarpa anklagelserna i afrikansk press och från afrikanska regeringar mot England och dess försök att vifta bort dessa mystiska omständigheter.

Den ende överlevande, som inte fick leva så länge efteråt, hann dock berättat att han hörde en explosion när planet skulle landa. Han berättade vidare att Hammarskjöld då gav order om att planet skulle vända. Skulle denne ha givit den ordern, om planet inte varit utsatt för akut fara? Berodde dröjsmålet på att man väl visste vad som hänt och att man behövde lite tid. När blev det vanligt, frågade jag i remissdebatten, att starkt misstänkta får

Svar på interpellation ang. fortsatt utredning rörande flygkatastrofen vid Ndola

ensamrätt på den första omfattande undersökningen av en olycksplats, som kan vara en brottsplats? Jag frågar vidare varför exempelvis England varit så motsträvt mot en opartisk undersökning.

Utöver vad som redan anförts vill jag återigen betona de uttalanden som har gjorts av de två svenska Transair-cheferna i Kongo, vilka bör veta vad de talar om, nämligen majorerna Lind och von Rosen. De är övertygade om att störtningen inte var någon olyckshändelse. FN-plan har tidigare blivit beskjutna mellan 20 och 30 gånger av Tshombes gendarmer och flyg, och många besättningar har vägrat att flyga utan skydd. Under dessa omständigheter var det ingen svårighet för dessa krafter att få reda på Hammarskjölds flygrutt och destination. De båda majorerna har dessutom gjort det viktiga konstaterandet att de som vill skjuta ned ett plan från marken eller från luften lättast kan göra det när planet sakrar farten för landning.

Det är klart att mycket bevismaterial nu är undanröjt. Man säger att det visserligen fanns kulhål på en av de skadade men inga kulor i själva planet. Men det säger inte så mycket när motorn och allt där omkring är fullkomligt nedsmält och när inte mycket av resterna är i sådant skick att det kan undersökas.

Jag vill vidare fråga: Vilka är det som verkställt den första undersökningen? Finns där någon som inte var nära allierad med eller som hade anledning att frukta eller lyda de nordrhodesiska myndigheterna?

Vad det är för desperados som verkar i Katanga har utrikesministern nyligen karakteriserat. I dagarna har en annan undersökning slutförts, nämligen undersökningen om Lumumbas död.

Här avbröts talaren av herr *talman*, som yttrade: Jag får anmoda talaren att hålla sig till ämnet.

Talaren fortsatte:

Jag tyckte att det hörde tillsammans eftersom det var fråga om en undersökning av liknande art. Det har nämligen visat sig att den katangesiska framställningen var falsk och att Lumumba dödades av en belgisk officer i Tshombe-ministrarnas åsyn. Men jag skall alltså avstå från att gå vidare på den punkten. Jag skall sluta med att uttrycka förhoppningen, att fallet Hammarskjöld blir lika grundligt undersökt som fallet Lumumba. Jag tror inte att regeringen kommer att underlåta att göra allt i den vägen, och jag tror att sanningen skall komma fram även i detta fall.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Statsministern sade att jag i mitt inlägg skulle ha spekulerat över vad som hänt. Jag tror att den karaktéristiken bara kan gälla en enda mening i mitt anförande. Den avsåg att avföra en av de teorier som förts fram till diskussion, nämligen nedskjutningsteorien. Det var den enda punkt i mitt anförande där jag uttalade någon värdering eller gjorde något direkt ställningstagande till vad som skulle ha hänt. Jag hoppas att stasministern då inte vill kalla det för spekulation, om jag nu även söker avföra ur diskussionen några av de uppgifter som berörts av den förre talaren. Jag syftar på de repliker av den ende överlevande, Harry Julian, vilka enligt min mening felaktigt utnyttjats av herr Johansson i Stockholm och andra för att ge det intrycket att man därur skulle kunna dra bestämda slutsatser om vad som hänt före katastrofen.

Det väsentliga här är att statsministern har antytt att man även inom regeringen hyst förvåning över det fördröjda spanings- och räddningsarbetet och är beredd att återkomma härtill. Vad jag skall tolka in i det uttalandet vet jag inte, men jag förmodar att det måste innebära att regeringen tagit si-

Svar på interpellation ang. fortsatt utredning rörande flygkatastrofen vid Ndola

na iakttagelser på den punkten som underlag för en prövning av frågan hur Sverige rimligtvis bör agera i fortsättningen för att vi skall få garantier för att utredningsarbetet blir fullt tillfredsställande. Jag förstår att regeringens ställning är ömtålig och att det är fråga om ett mycket svårbedömbart material. Men vi kan inte mot bakgrunden att det är en mycket känslig och nästan stingslig statsledning, som ytterst svarar för utredningen, nedlägga vår talan och acceptera att utredningen fortfarande ledes av personer, vilkas egen ansvarighet också borde ingå i prövningen.

Vad det gäller frågan om direktiven för de svenska experterna tycker jag att det är glädjande om de haft klara direktiv att verka så aktivt som statsministern antyder. Det är väl då litet förvånande att de har funnit sig i att sitta med i ett utredningsarbete under ledning av just den person som bär det yttersta ansvaret för förseningen av spansarbetet.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! För att det inte skall bli några som helst missuppfattningar mellan interpellanten och mig vill jag än en gång förklara vad som varit huvudinnehållet i mitt interpellationssvar. Vi ämnar verkligen inte lägga ned vår talan. Vi ämnar försöka få klarlagt vad som hänt, och vi kommer i denna strävan inte att låta oss hejdas av sådana hänsyn, som kanske för ett ögonblick antyddes av herr Helén. Jag föreställer mig att vi är helt överens på den punkten.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 198, angående nytt undervisnings-sjukhus i Stockholm m. m.,

nr 199, angående verksamheten vid Svenska skifferoljeaktiebolaget och därmed sammanhängande spørsmål, samt

nr 200, angående en kampanj för allmänt lönsparande; ävensom

till jordbruksutskottet propositionen nr 201, angående anvisande av medel till jordfonden å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1961/62, m. m.

§ 5

Föredrogos var efter annan och hänvisades till konstitutionsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 857—859.

Vid härefter skedd föredragning av den å bordet vilande motionen nr 860 hänvisades densamma, såvitt avsåge den under II a) gjorda hemställan, till statsutskottet och i övrigt till konstitutionsutskottet.

Vidare föredrogos var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionen nr 861; och

till behandling av lagutskott motionen nr 862.

§ 6

Föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 9, statsutskottets utlåtanden nr 157—163, bevillningsutskottets betänkande nr 77, första lagutskottets utlåtande nr 48, andra lagutskottets utlåtande nr 62 och jordbruksutskottets utlåtande nr 37.

§ 7

Föredrogos den av herr Jönsson i Ingemarsgården vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet

Interpellation ang. krediter för viss utbyggnad av vattenverk och huvudvattenledningar inom Stor-Stockholm — Interpellation ang. viss utvidgning av den civila ambulans- och räddningsflygtjänsten

angående godstransporterna på den s. k. Trondheimsleden.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

Interpellation ang. krediter för viss utbyggnad av vattenverk och huvudvattenledningar inom Stor-Stockholm

Ordet lämnades på begäran till

Herr JOHANSSON i Stockholm (k), som yttrade:

Herr talman! Stor-Stockholms planeringsnämnds förslag till aktionsprogram för bostadsförsörjningen i Stor-Stockholm för femårsperioden 1961—1965 har antagits av samtliga berörda kommuner. Programmet förutser en produktion av genomsnittligt 15 000 lägenheter per år. I betraktande av den omfattande bostadsnöden inom området, tillsammans med anmälda bostadsökande i Stockholms stad inte mindre än 147 554 vid ingången av år 1961, måste genomförandet av programmet anses vara synnerligen angeläget.

Uppförandet av den mängd bostäder det här handlar om har emellertid som ovillkorlig förutsättning att erforderlig utbyggnad av vattenverk och huvudvattenledningar säkerställes. För Stockholms norra förorters vattenverksförbund hotar emellertid kreditsvårigheter att äventyra planerade utbyggnader. En försening av dessa skulle få till följd att för berörda kommuner hela bostadsprogrammet måste omprövas. Under föreliggande femårsperiod är förutsett att inom förbundets verksamhetsområde uppföra inemot 30 000 nya lägenheter.

De arbeten det för vattenverksförbundet inom Stockholms norra förorter handlar om är anläggning av huvudvattenledningarna Görvål—Järva och Enebyberg—Roslags Näsby samt utvidgning av Görvålverkets pumpanlägg-

ning. Förbundets lånebehov har för den närmaste femårsperioden angivits till 30 miljoner kronor, varav för de närmaste två åren erfordras i runt tal 10 miljoner kronor. Enligt uppgifter har vattenverksförbundets styrelse hänvänt sig till riksbanken men fått avslag på begäran om erforderliga lån.

Med tanke på de bostadslösas bekymmersamma situation ter sig en försening av bostadsproduktionen på grund av att man i ett av vårt lands största tätortsområden inte i rätt tid och erforderlig utsträckning kan ordna vattenförsörjningen som synnerligen anmärkningsvärd.

Med hänvisning till det jag här anfört anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få ställa följande interpellation:

Är finansministern beredd att lämna sin medverkan för ordnandet av erforderliga krediter för säkerställandet av den av Stockholms norra förorters vattenverksförbund beslutade utbyggnaden, varom nämnts härovan?

Denna anhållan bordlades.

§ 9

Interpellation ang. viss utvidgning av den civila ambulans- och räddningsflygtjänsten

Ordet lämnades på begäran till

Herr HAMRIN i Kalmar (fp), som yttrade:

Herr talman! Ett särskilt anslag utgår sedan budgetåret 1958/59 för ambulans- och räddningsflygtjänst. Driften av räddningstjänsten handhas av flygvapnets säkerhetstjänst, medan luftfartsstyrelsen fungerar som samordnande myndighet bl. a. med uppgift att träffa avtal med de privata flygräddningsföretag, som tillhandahåller en stor del av erforderlig personal och materiel.

Interpellation ang. viss utvidgning av den civila ambulans- och räddningsflygtjänsten

Allteftersom det militära helikopter-väsendet utbygges, användes dock i ökad utsträckning dess resurser även i den civila räddningstjänsten. Denna samverkan mellan civil och militär flyg-räddningstjänst sker emellertid i relativt oorganiserad form. Uppkommande problem i verksamheten löses i konferenser i den s. k. ambulanskommittén.

I statsverkspropositionen till 1958 års A-riksdag (bil. 13) framhöll departementschefen, att ambulans- och räddningsflygtjänsten vad beträffar helikopter-verksamheten i huvudsak borde basera sig på förhyrning av helikoptrar från civila företag. I syfte att nedbringa kostnaderna borde dessutom eftersträvas att i så stor utsträckning som möjligt samordna civila och militära beställningar för helikopterflygtid. Vidare framhöll departementschefen:

»Jag förutsätter givetvis, att i den mån en statlig militär helikopterorganisation skulle växa fram, möjligheterna att basera ambulans- och räddningsflygtjänsten på denna tillvaratages. En omprövning av formen för verksamheten måste då göras.»

Sedan dess har inom flygvapnet utvecklingen lett fram till ett ökat behov av helikoptrar för flygräddningsuppgifter. Detta behov sammanhänger med att flygvapnet med hänsyn till bullerstörningar i allt större utsträckning tvingats förlägga sina övningar över havs- och vildmarksområden. Andra medverkande faktorer är de moderna flygplanens krav på större övningsområden samt den civila luftfartens behov av luftrum.

Samtidigt har genom tekniska förbättringar möjligheterna att använda helikoptrar för dessa ändamål avsevärt ökat. Användande av helikoptrar är i många fall den enda möjligheten att hispringa flygare, som havererat över öppet hav eller otillgängliga vildmarksområden. Det är framför allt möjligheten att med helikopter utföra både spa-

ning och bärgning, som gör den särskilt effektiv i situationer där tidsfaktorn är avgörande.

Inför denna utveckling har också flygvapnet under senare år tillförts ett relativt stort antal helikoptrar, som i vissa fall fått ersätta tidigare använda flygplan. Därmed aktualiseras också enligt min mening den ovan nämnda omprövningen av samordningen mellan den civila och den militära räddningsflygtjänsten. Härför talar givetvis också behovet av en mera tillfredsställande täckning av det civila räddningsbehovet, särskilt aktuellt i övre Norrland och på sydostkusten.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande fråga:

Avser herr statsrådet att inför utvecklingen av helikopter-väsendet inom försvaret aktualisera den i proposition till 1958 års A-riksdag förutskickade omprövningen av möjligheterna till en utvidgning av den civila ambulans- och räddningsflygtjänsten genom en ökad samordning med den på helikoptertjänst baserade militära räddningsverksamheten?

Denna anhållan bordlades.

§ 10

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 360, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upphävande av avtal om breddning av järnvägslinjen Harmånger—Bergsjö; samt

från andra lagutskottet:

nr 361, i anledning av väckta motioner rörande lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.;

nr 362, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ratifikation av

vissa av Internationella arbetsorganisationens konferenser år 1946 vid dess tjugåttonde sammanträde och år 1958 vid dess fyrtioförsta sammanträde (sjätte respektive sjunde sjöfartskonferensen) antagna konventioner; och

nr 363, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition dels med förslag till lag om ändring i utlänningslagen den 30 april 1954 (nr 193), dels ock angående godkännande av internationell konvention om fripassagerare.

§ 11

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 202, med förslag till lag om undanförelse och förstöring, m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 12

Till bordläggning anmäldes bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställning angående lönesättningen m. m. för viss personal vid riksdagens ekonomibyrå.

§ 13

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 181, angående hälsovård och öppen sjukvård i landstingsområdena m. m., motionerna:

nr 863, av fru *Gärde Widemar m. fl.*, och

nr 864, av herr *Gomér m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 188, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., motionerna:

nr 865, av fru *Gunne*,
nr 866, av herr *Löfroth m. fl.*,
nr 867, av herr *Ståhl*,
nr 868, av herr *Fälldin m. fl.*,
nr 869, av herr *Wahrendorff m. fl.*,
nr 870, av herrar *Johnsson* i Skog-

lösa och *Wahrendorff*,

nr 871, av herr *Kollberg*,

nr 872, av herrar *Kollberg* och *Källenius*,

nr 873, av herrar *Hedin* och *Östlund*,

nr 874, av herr *Hedlund m. fl.*,

nr 875, av herr *Hedlund m. fl.*,

nr 876, av herr *Hedlund m. fl.*,

nr 877, av fröken *Elmén m. fl.*,

nr 878, av herr *Eriksson* i Bäckmora *m. fl.*,

nr 879, av herr *Björkman m. fl.*,

nr 880, av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*,

nr 881, av herr *Grebäck m. fl.*,

nr 882, av herr *Heckscher m. fl.*,

nr 883, av herr *Nordgren m. fl.*, och

nr 884, av herr *Ohlin m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 190, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag, motionen nr 885, av herr *Ohlin m. fl.*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 197, angående avtal med Örebro läns landsting om driften av Mellringe sjukhus i Örebro, motionen nr 886, av fru *Sjövall* och fröken *Elmén*.

Dessa motioner bordlades.

§ 14

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 16.48.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 22 november

Kl. 14.00

§ 1

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas att riksdagsman Hjalmar Heidenberg, f. d. 12/8 1910, Visby, av mig fortfarande sjukskrivits t. o. m. 30/11 1961 och rekommenderats vila i hemmet.

Visby den 17/11 1961

Bertil Bernéus
överläkare

Herr Heidenberg, som vid sammanträde den 1 innevarande november beviljats ledighet från riksdagsgöromålen till och med den 19 nämnda månad, erhöll nu fortsatt ledighet till och med den 30 samma månad.

§ 2

Svar på interpellation ang. folkhögskolans framtida ställning och utformning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Källstad till mig riktat ett antal frågor, avseende folkhögskolans ställning och uppgifter i förhållande till de av 1957 års skolberedning föreslagna fackskolorna.

De av herr Källstad berörda, mycket betydelsefulla frågorna, som även behandlats i åtskilliga remissyttranden över skolberedningens betänkande, kommer att prövas i samband med regeringens ställningstaganden såväl till folkhögskolornas anslagsbehov för nästa budgetår som till skolberedningens förslag. Det blir således anledning att nästa år återkomma till dem här i kam-

maren. Det synes mig däremot inte lämpligt att jag på grundval av herr Källstads interpellation nu skulle föregripa regeringens behandling av hela det problemkomplex, som sammanhängser med skolberedningens förslag och synpunkter beträffande fackskolor och folkhögskolor.

Vidare anförde:

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Först vill jag till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet uttala mitt tack för det svar som han har givit på mina frågor. Jag vill i all korthet rekapitulera vad mina frågor innebär. Den första var om statsrådet delar uppfattningen att folkhögskolorna även efter tillkomsten av de planerade fackskolorna kommer att bibehålla sin betydelsefulla uppgift; den andra om folkhögskolan kan bli representerad i den expertgrupp som har föreslagits av skolberedningen för att överarbeta fackskolornas läroplansförslag; den tredje om man kunde tänka sig en skyndsamt utredning angående folkhögskolans framtida ställning och utformning i skolväsendet och en undersökning om folkhögskolans möjligheter att vara ett alternativ till framför allt den humanistiska fackskolan och den socialekonomiska fackskolan.

Av ecklesiastikministerns svar finner jag att han anser att mina frågor är mycket betydelsefulla frågor, som han uttrycker det. Samtidigt beklagar jag givetvis att han inte har ansett dem så betydelsefulla att han har velat gå in i något närmare svaromål och ta upp dem till diskussion just nu, utan sätter dessa betydelsefulla frågor på framtiden — till nästa år. Statsrådet

Svar på interpellation ang. folkhögskolans framtida ställning och utformning

menar att han inte vill föregripa regeringens behandling av hela det problemkomplex som här föreligger. Jag kan mycket väl förstå denna synpunkt och jag inser personligen att detta är en mycket komplicerad och svårbe-mästrad fråga, när vår skolsituation så att säga ligger i stöpsleven. Men mot bakgrunden av uttrycket mycket betydelsefulla spörsmål anser jag att just denna fråga är en viktig delfråga. Det kanske hade varit befogat att skjuta denna sak på framtiden och inte ta upp den nu, om det hade förelegat en klar utredning om folkhögskolans ställning i framtiden och dess relation till fackskolorna. Men någon sådan utredning föreligger ingalunda. Dessutom skall enligt skolberedningen fackskolor kunna startas försöksvis hösten 1963 och enligt förslag i skolöverstyrelsens remissvar redan 1962.

Min fråga gällde alltså en skyndsam utredning om folkhögskolornas framtida ställning och utformning i skolväsendet och deras möjligheter att vara likvärdiga alternativ till vissa av de planerade fackskolorna — detta därför att man redan på flera håll inom folkhögskolans värld med oro undrar om förslaget inte realiter innebär något som gränsar till ett avskaffande eller i varje fall en reducering av folkhögskolorna. På vissa håll har man t. o. m. talat om en begravnings i stillhet eller om en högaktning till döds inför folkhögskolans framtida ställning.

Frågan är betydelsefull, menar jag, inte bara för de existerande folkhögskolorna, den är betydelsefull också för dem som ämnar starta eller redan har startat folkhögskolor men ännu inte erhållit statsbidrag. Såvitt jag kan förstå finns det alltså redan nu en psykologisk osäkerhetskänsla inom folkhögskolevärlden på grund av skolberedningens uttalanden i den ordknappa form dessa fått på trenne sidor. Denna känsla förstärks av beredningens ord om att det är motiverat att överväga en viss åter-

hållsamhet med statsbidrag till nya folkhögskolor.

Folkhögskolefrågan borde kunna tas upp på ett realistiskt sätt i debatten nu. Jag och många med mig undrar om folkhögskolorna står i vägen för påbyggnadslinjer av typ humanistisk fackskola och socialekonomisk fackskola och om folkhögskolornas verksamhet för framtiden måste få en annan orientering för att över huvud taget kunna ha existensberättigande i samhället.

1957 års skolberedning har märkligt nog inte ansett sig behöva anlita någon expertgrupp för att behandla folkhögskolefrågan närmare, trots att den föreslagna nya fackskolan skall ombesörja den utbildning som folkhögskolan nu svarar för. Det var annorlunda med 1946 års skolkommision. Denna tillsatte på eget initiativ en särskild folkhögskoledelegation därför att den bredare allmänbildning som den nio-åriga skolplikten skulle medföra skulle påverka folkhögskolans framtida roll. Detta ledde fram till ett särbetänkande 1953 om folkhögskolans ställning och uppgifter. I dagens situation har expertgrupper varit verksamma beträffande de två skolor som skall försvinnas, nämligen den praktiska realskolan och den kommunala flickskolan. Men rörande folkhögskolefrågan har endast folkhögskoleinspektören lagt fram synpunkter och dessa har sedan tydligt yxats till på det sätt som framgår av betänkandet. Detta ledde visserligen till en mycket respektfull, för att inte säga vördnadsfull inställning till folkhögskolan. Men samtidigt kan man nästan misstänka att det är fråga om ett struptag på den.

I dag är läget ett helt annat än 1946. Nu gäller det verkligen folkhögskolans framtida existens, och då tycks man vilja avfärda problemet på några sidor i betänkandet. Därför är min fråga, om det inte nu verkligen behövs en särskild utredning rörande denna viktiga skolform och dess framtid. Det

Svar på interpellation ang. folkhögskolans framtida ställning och utformning

föreliggande förslaget om grundskolan har i snart två decennier föregåtts av överläggningar och försöksverksamhet, och skolberedningen har på ett flertal punkter låtit genomföra vetenskapliga utredningar för att få fast mark under fötterna t. ex. i fråga om differenteringen.

Förslaget om fackskolorna är ett helt nytt förslag — det poängteras på flera ställen av beredningen. Men vad har man då för försöksverksamhet och vetenskapliga undersökningar att bygga på där? Jo, den skolform som verkligen skulle kunna bidra med erfarenheter av undervisningen av vuxen ungdom, nämligen folkhögskolan, för man åt sidan — man bryr sig inte om att ta reda på vad den skulle kunna bidra med.

Det är detta jag finner märkligt. Det minsta jag tycker man skulle kunna förvänta är att folkhögskolan bleve representerad i den grupp av sakkunniga som skall överarbeta läroplansförslaget för fackskolorna. Sanningen är ju den, herr talman, att den svenska folkhögskolans framgångar varit unika i världen, även om man jämför med den danska folkhögskolan. 1930 fanns det 54 folkhögskolor och 1960 fanns det 95. Elevantalet hade på 30 år ökat från 4 700 till omkring 12 000. Folkhögskolan är alltså en mycket kraftigt expanderande skolform i vårt land.

Frågan är då om denna expanderande folkhögskola skall hämmas, när kompetensgivande fackskolor — hur värdefulla de än blir i vårt framtida samhälle — tar hand om den yrkesförberedande undervisning, som folkhögskolan hitintills i varje fall till en viss grad fått syssla med. De huvudmän — jag tänker framför allt på landstingen och folkkrörelser av olika slag — som står bakom de hundra folkhögskolorna är intresserade av att folkhögskolan får möjligheter att arbeta också i framtiden. Och de frågar sig kanske, varför den humanistiska fackskolan och den

social-ekonomiska fackskolan skall upprättas — detta därför att dessa skolors undervisning i så hög grad påminner om vad våra folkhögskolor ger av allmänt yrkesförberedande undervisning.

Alltså, herr talman: Med kännedom om folkhögskolans betydelse och dess möjligheter att fylla flera av den humanistiska och den social-ekonomiska fackskolans uppgifter borde det inte vara oriktigt att nu företaga en skyndsamt utredning om den föreslagna fackskoleorganisationen och folkhögskolans förhållande till den. I en tid, när t. o. m. demokratin misstänkliggöres såsom styrelseform, är det ytterst betydelsefullt att vi ger folkhögskolan såsom medborgarskola allt tänkbart stöd.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Må det tillåtas en, som arbetat några år inom den speciella skolform folkhögskolan representerar, att göra några randanmärkningar till herr Källstads interpellation. Jag har inte kunnat i förväg ta del av herr statsrådets svar. Därför kommer jag måhända att gå en smula vid sidan om detta. Lika litet har jag haft möjlighet att samtala med herr Källstad.

Såsom redan nämnts tillsattes samtidigt med den stora skolkommissionen 1946 en utredning rörande folkhögskolorna. Resultatet av denna utredning avspeglas i folkhögskolans nya stadga av år 1958. Det mest karakteristiska för såväl förarbete som resultat kan måhända sägas vara den varsamhet med vilken man i utredningar och remissyttranden närmast sig denna skolform, som alla visserligen talar om, men så få mera ingående känner till. Ändringarna var små, om man jämför med den fullständiga omstöpning av folkundervisningen som enhetsskolan-grundskolan innebär. En sak var emellertid alldeles säker: man hade från enhetsskolans sida inte uttalat några planer på att inordna folkhögskolorna i den nya skolan.

Svar på interpellation ang. folkhögskolans framtida ställning och utformning

Frågan om folkhögskolans framtid hade därmed lämnats obesvarad. Från ständigt nya håll och med allt större kraft fortsatte man emellertid att fråga folkhögskolan om vilken plats den skulle komma att få i den nya skolan. Svaret var inte lätt att ge. Nu är dock stunden kommen för ett svar. 1957 års utredning har i sitt betänkande framlagt förslag om enhetsskolans utbyggnad med frivilliga tvååriga »fackskolor» med fyra olika grenar, av vilka två, en humanistisk och en socialekonomisk, är påfallande lika folkhögskolans kursverksamhet och målsättning.

På åtskilliga håll hyser man med anledning av detta betänkande den uppfattningen, att folkhögskolan blivit förbigången också vid planläggningen av dessa nya fackskolor. Det räcker nämligen inte med att, har man sagt, tala väl om folkhögskolan, utredningsmän och lagstiftare måste även se till att folkhögskolan inte rationaliseras bort i den nya skolgiven.

Många inom folkhögskolan har klart uppfattat betänkandet som ett hot mot folkhögskolan som skolform. Ingen folkhögskoleman kom, som också herr Källstad anmärkte, med i 1957 års skolberedning. Ingen förde heller folkhögskolans talan, och, har man sagt, resultatet blev därefter. Det inskränkte sig till några sidor beröm av skolan som sådan, men inga egentliga försök gjordes att fastare knyta folkhögskolan till den nya grundskolan. Kanske detta är folkhögskolans eget fel. Representanterna för den har varit för trevande och ovissa. De har fruktat att folkhögskolan i ett sådant fastare samarbete skulle förlora sin frihet, skulle bli en kurs- och betygsskola som alla de andra. Så sent som vid den sista sommarens folkhögskolläramöte — jag hade tyvärr inte själv tillfälle att närvara, utan kan bara återge vad som sagts mig i andra hand — talade många mot ett sådant samarbete och pekade i stället — som vanligt — på möjligheterna att utvid-

ga bildningsarbetet bland andra och äldre kategorier av människor i det svenska samhället.

Nu har emellertid Folkhögskolans lärarförening genom remiss beretts tillfälle att avgiva yttrande över 1957 års skolberednings betänkande. Däri föreslår man att frågan om den föreslagna fackskoleorganisationen, i varje fall vad det gäller den humanistiska skolan och den socialekonomiska fackskolan, hänskjuts till en förnyad utredning samt att det definitiva riksdagsbeslutet om inrättande av dessa fackskolor uppskjuts i avvaktan på denna utrednings resultat.

Svenska folkhögskolans lärarförening vill i folkhögskolorna se ett alternativ till fackskolorna. Om denna uppfattning har jag här knappast någon anledning att yttra mig. Som så mycket annat är det en bedömningsfråga. »Folkhögskolornas erfarenhet av vuxenpedagogik, friheten i fråga om kursplaner och betygslösheten har bidragit till att inom folkhögskolan utveckla sådana arbetsmetoder, som är speciellt lämpliga just för den äldre ungdomen» säges det. Det är så sant som det är sagt, men det lägger intet nytt till det vi alla redan vet, och det kommer inte att räcka till som program för framtida samarbete med enhetsskolan.

Det måste i denna planering av fackskolor, så långt jag förstår, bli så, att folkhögskolan svarar för deras humanistiska och ekonomisk-samhällsvetenskapliga grenar, även om det betyder både kursplaner och betygssättning. I den långa och aldrig avslutade diskussionen om folkhögskolans frihet är det fråga om vi inte håller på att förlora greppet om vår egen verklighet. Verkligheten av i dag är, låt oss först som sist erkänna det, faktiskt en annan än på Grundtvigs tid. Själva betygsfriheten har blivit en black om foten, och »kursplaner» existerar i varje ambitiös folkhögskola. Prövningen av kunskaperna, framför allt i andra och tredje

Svar på interpellation ang. folkhögskolans framtida ställning och utformning

årskurserna, sker ofta rent skolmässigt, med förhör och skrivningar.

I många fall måste folkhögskolans ungdomar uppnå kunskaper, som motsvarar realskolans, och de bästa uppnår detta stadium. Vi får dock inte intyga att så är fallet, och ungdomarna är osäkra och frågar sig vad de kunskaper är värda, som de inhämtat i folkhögskolan. Visshet på denna punkt skulle enligt min uppfattning ge ungdomarna större frimodighet och ökad lust att allvarligt satsa på fortsatt utbildning.

Det är här som meningarna går isär. Folkhögskolans lärarförening och många med den vill göra folkhögskolan — sådan den nu är — till ett alternativ till fackskolorna. Andra åter som arbetar ute i folkhögskolorna — kanske det oftast är rörelseskolorna — vill gå längre och låta folkhögskolorna bli en del av enhetsskolans påbyggnad för de vuxna ungdomarnas samhällsorientering och fortbildning. Om folkhögskolan ställer sig positiv på denna punkt, skulle ingen vilja fråntaga den rätten att kallas folkhögskola i stället för fackskola. Folkhögskolan har ju en god och gynnsam utgångspunkt i sin stora erfarenhet av vuxenpedagogik. Den borde utan vidare kunna bli anförtrodd försöksverksamhet inom de ovan nämnda ämnesområdenas ram. Och varför skulle det inte kunna skapas möjlighet att gå igenom en sådan humanistisk eller social-samhällsvetenskaplig linje utan att prövas och utan att begära betyg? Låt det på denna punkt bli som det nu är att ingen tvingas att ta emot ett graderat intyg om sina studieförutsättningar. Den möjligheten bör få bli kvar. Det kommer ändå att visa sig — alldeles som nu — att flertalet vill redovisa kunskaper och vill ha dem betygsatta.

Herr talman! Vad jag här sagt är bara att betrakta som några reflexioner kring den interpellation som, tycks det mig, med sådan rätt ställts av herr

Källstad. Samtidigt vill jag också säga att jag förstår statsrådets inställning att hela ärendet måste utredas. I det läge, som nu råder, är det inte så lätt för honom att ge ett definitivt svar. Vi får emellertid inte låta diskussionen kring denna skolform helt tona bort. Folkhögskolan är i själva verket alldeles för värdefull för att komma i skymundan eller ställas på avskrivning.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att fördjupa mig i den diskussion beträffande folkhögskolans situation som de båda tidigare talarna har fört. Jag har begärt ordet endast för att framföra tre korta argument i debatten.

Det är en alldeles riktig inställning som statsrådet Edenman har när han i dag inte vill ta upp någon sakdebatt i denna fråga utan vill uppskjuta diskussionen till det tillfälle då riksdagen skall ta ställning till den framtida skolan i dess helhet. Den inställningen är riktig därför att folkhögskolan i dag i en utsträckning som aldrig tidigare måste betraktas såsom en del av hela skolsystemet. Den roll folkhögskolan tidigare spelat och som det vitnats så mycket om i olika sammanhang spelades i ett samhälle med ett annat utseende än det nuvarande, i ett samhälle där de flesta ungdomar saknade möjlighet att erhålla en ordentlig grundläggande skolutbildning. När sådana möjligheter öppnas för Sveriges ungdom kommer folkhögskolan i en ny situation. Man måste därför i högre grad än någonsin tidigare se på den samtidigt som man ser på skolsystemet i dess helhet. Det är därför riktigt, herr talman, att skjuta på denna diskussion och på ett ställningstagande tills vi får tillfälle att betrakta hela komplexet av skolfrågor på en gång.

Jag vill vidare understryka den ovisslighet som självfallet representerar för folkhögskolan, såväl lärarorganisationerna som huvudmännen, känner inför

Svar på interpellation ang. folkhögskolans framtida ställning och utformning

framtid. Det är viktigt — och jag förstår att den uppfattningen delas också av statsrådet — att man verkligen på allvar går in för att betrakta folkhögskolans situation i detta nya läge och finna lösningar så att man inte behöver riskera att skolformen kommer att skjutas åt sidan.

Det tredje och det viktigaste jag vill säga är att alla de organisationer ute i landet och de myndigheter som planerar nya folkhögskolor — och de är ganska många — bör ta ett gott råd och vänta ett tag och se hur det går, innan de binder sig för att starta nya skolor. Vi har ett stort antal folkhögskolor i dag; det rör sig om ett hundratal; och det är inte alldeles säkert att så många kommer att behövas i framtiden. Personligen tror jag, att antalet behöver bantas ned en del. Av det skälet vore det olyckligt om myndigheter och organisationer nu läste sig för att inrätta nya folkhögskolor. Det kan bli svårt att få statsbidrag till dem i framtiden. Det är nödvändigt att alla för denna verksamhet intresserade gör klart för sig att det är klokast att vänta och se.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 202, med förslag till lag om undanförelse och förstöring, m. m.

§ 4

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet en vid utskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan fogad, å bordet vilande framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående lönesättningen m. m. för viss personal vid riksdagens ekonomibyrå.

§ 5

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna nr 863 och 864; samt

till bevillningsutskottet motionerna nr 865—867.

Vid härefter skedd föredragning av den å bordet vilande motionen nr 868 hänvisades densamma, såvitt avsåge förslaget till lag angående ändrad lydelse av 19 § 1 mom. och 2 mom. lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, till behandling av lagutskott och i övrigt till bevillningsutskottet.

Vidare föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionerna nr 869—884;

till behandling av lagutskott motionen nr 885; och

till statsutskottet motionen nr 886.

§ 6

Föredrogs den av herr *Johansson* i Stockholm vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående krediter för viss utbyggnad av vattenverk och huvudvattenledningar inom Stor-Stockholm.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Föredrogs den av herr *Hamrin* i Kalmar vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående viss utvidgning av den civila ambulans- och räddningsflygtjänsten.

Kammaren biföll denna anhållan.

De svenska territorialvattens- och fiskegränsernas sträckning

§ 8

Herr TALMANNEN yttrade:

Kammarens plenum onsdagen den 29 november 1961 tar sin början kl. 10.00. Såvitt av preliminära anmälningar om bordläggning av utskottsutlåtanden kan bedömas är det icke helt uteslutet att sammanträdet måste fortsättas på kvällen.

§ 9

De svenska territorialvattens- och fiskegränsernas sträckning

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion angående de svenska territorialvattens- och fiskegränsernas sträckning.

Sedan utskottets hemställda föredragets anförde

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Den motion som jag har väckt i denna fråga berör ju ett problem av central betydelse som har ägnats årtal av diskussioner vid internationella kongresser o. s. v. Efter den senaste kongressen i Genève år 1960 kan man säga, att 6-milsgränsen faktiskt är accepterad. Det är en betydligt längre gräns än den som Sverige hävdar. Vissa länder har till och med gått så långt att de ensidigt tillämpat 12-milsgräns. Sverige står kvar på sin gamla ståndpunkt.

Nu säger utrikesutskottet att det vill uppskjuta behandlingen av denna fråga med hänsyn till de förhandlingar som pågår mellan Sverige, Norge och Danmark rörande fiskefrågorna. Vi är vana vid att utrikesutskottets memorial och betänkanden ger ett återsken av den ringa roll som den svenska riksdagen spelar i utrikesdebatten; det verkar ibland som om riksdagens betydelse i utrikesfrågor avtar i förhållande till problemens allvar och vidd. Det är väl ändå rätt märkligt att vi till och med dröjer med att tillsätta en utredning när det gäller en fråga av så stor be-

tydelse, sett ur såväl försvarspolitisk synpunkt som fiskerisyndpunkt m. m., en fråga där andra stater frångått att ta hänsyn till folkrättsliga bestämmelser.

Vad kan följden bli av ett sådant tillvägagångssätt, d. v. s. att Sverige står kvar vid en ståndpunkt som blir mycket svårare att frångå när ännu flera stater gått in för 6- eller 12-milsgränser? Det kan väl ändå inte vara orimligt att man i denna fråga, som ur folkrättslig synpunkt tidigare ansetts vara av utomordentlig betydelse för vårt land, kostar på sig en utredning. Man tänker sig väl inte att en sådan utredning skall kunna klaras av på så kort tid att vi har en beredskap redo när avtalen med Danmark och Norge föreligger? I detta fall gäller det inte bara fiskerigränserna. Det gäller också territorialvattengränserna. Om fisket kan dessutom sägas att detta inte är av ringa betydelse. Det gäller naturligtvis också alla de andra problem som är berörda i motionen och som jag ändå hade hoppats att utrikesutskottet skulle ägna någon uppmärksamhet så sällan som den svenska riksdagen över huvud taget får information i sådana ärenden. Det är *en* sak att diskutera inom utrikesnämnden, men dessa diskussioner vet vi här i riksdagen mycket litet om. Ibland är protokollen hemliga, ibland har vi inte någon tillgång till föredragningslistorna. Vi som inte tillhör utrikesutskottet eller utrikesnämnden vet, som jag förut sade, inte vad som diskuteras där. Vi ställs i en situation, där vi i själva verket inte kan påverka frågans avgörande.

Det kan inte vara riktigt att förneka den svenska folkrepresentationen rätten att bilda opinion för det svenska folkets synpunkter i utrikespolitiskt riks-viktiga frågor. Hur vi ordnar våra territorialvattens- och fiskegränser är väl inte en sak enbart för specialister. Det bör vara av betydelse för hela riksdagen och det svenska folket att i varje

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

fall olika opinioner kommer till uttryck inte bara när det gäller fiskerifrågor — naturligtvis har vi många experter på dessa frågor i vårt land — utan även när det gäller de allmänna internationella problemen. Jag har hänvisat till ett uttalande av en känd sjömilitär, vilken påvisat konsekvenserna av den svenska ståndpunkten i denna fråga. Ingenting av detta har utrikesutskottet tagit upp, vilket jag beklagar.

Herr talman! Med hänsyn till att utrikesutskottet varit enhälligt har jag inte något yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 174 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 15 september 1961, föreslagit riksdagen att *dels* godkänna de av föredragande statsrådet i nämnda statsrådsprotokoll förordade riktlinjerna för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder, *dels* besluta att fr. o. m. den 1 januari 1962 inrätta ett statligt centralt administrationsorgan, benämnt Nämnden för internationellt bistånd, med uppgift att handlägga de frågor berörande det svenska tekniska biståndet till underutvecklade länder, som av Kungl. Maj:t överlämnades till detsamma, *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att upprätta personalförteckning för det nya organet i enlighet med vad stats-

rådet i samma statsrådsprotokoll förordat, *dels* godkänna av statsrådet förordad avlöningsstat för det nya organet, att tillämpas under tiden den 1 januari—den 30 juni 1962, *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att disponera till det nya organets avlöningskostnader förslagsvis 554 000 kronor och till det nya organets omkostnader förslagsvis 185 000 kronor ur det under tredje huvudtiteln uppförda reservationsanslaget till internationell hjälpverksamhet, *dels ock* bemyndiga Kungl. Maj:t att i övrigt vidta erforderliga åtgärder för de nämnda förslagens genomförande.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson* (I: 692) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl* (II: 829), i vilka hemställts att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 174 angående organisation för handläggning av den svenska utvecklingshjälpen måtte beakta vad som i motionerna anförts,

dels en inom andra kammaren av fru *Sjövall m. fl.* väckt motion (II: 826), vari hemställts, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 174 angående organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder måtte hemställa till Kungl. Maj:t att beakta vad i motionen anförts,

dels en inom andra kammaren av herrar *Kellgren* och *Lindkvist* väckt motion (II: 827),

dels en inom andra kammaren av herrar *Larsson* i Hedenäset och *Larsson* i Norderön väckt motion (II: 828),

dels ock en inom andra kammaren av herr *Zetterberg m. fl.* väckt motion (II: 830).

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, i anledning av motionerna I: 692 och II: 829 samt II: 826 ävensom med avslag å motionerna II: 828, såvitt nu vore i fråga, och II: 830, godkänna de av föredragande statsrådet i statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 15 september 1961 och av utskottet förordade riktlinjerna för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder;

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag besluta att fr. o. m. den 1 januari 1962 inrätta ett statligt centralt administrationsorgan, benämnt Nämnden för internationellt bistånd, med uppgift att handlägga de frågor berörande det svenska tekniska biståndet till underutvecklade länder, som av Kungl. Maj:t överlämnades till detsamma;

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 827,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att upprätta personalförteckning för det nya organet i enlighet med vad statsrådet i nämnda statsrådsprotokoll förordat;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för det nya organet, att tillämpas under tiden den 1 januari—den 30 juni 1962;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att disponera till det nya organets avlöningskostnader förslagsvis 554 000 kronor och till det nya organets omkostnader förslagsvis 185 000 kronor ur det under tredje huvudtiteln uppförda reservationsanslaget till internationell hjälpverksamhet;

IV. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag bemyndiga Kungl. Maj:t att i övrigt vidta erforderliga åtgärder för de nämnda förslagens genomförande;

B. att motionen II: 828, i vad den icke behandlats under A., icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I motiveringen anförde utskottet bland annat följande:

Utskottet anser, att en kraftig upprustning av informations- och doku-

mentationstjänsten är betydelsfull för en effektivt arbetande planerings- och budgeteringsbyrå. Ökade anspråk på informationservice torde med växande verksamhet vara att förvänta från allmänhetens sida, från organisationer, riksdag m. fl. En spridning av vissa uppgifter utöver det rena informationsarbetet till övriga byråer, såsom i sistnämnda båda motioner yrkats, kan emellertid knappast vara rationell. Med hänsyn jämväl till arten och omfattningen av dessa byråers arbetsuppgifter torde en sådan åtgärd ej heller vara lämplig eller ens möjlig.

Utskottet finner sig i likhet med statsrådet kunna ansluta sig till målsättningen för en informationsverksamhet med den bredd, som administrationsutredningen skisserat och som i remissyttrandena ytterligare understruktis. Jämväl enligt utskottets mening bör för ändamålet inrättas en särskild informationsbyrå. Med hänsyn till arten av de informationsuppgifter, om vilka här kan bli fråga, måste på byråchefen kunna ställas krav på sådana kvalifikationer, som svara häremot. Denne bör bl. a. vara väl förtrogen med såväl informationsverksamhet som förhållandena inom folkrörelserna och bildningsverksamheten och därjämte äga administrativ erfarenhet.

Reservationer hade avgivits

1) av fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Staxäng* och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att utskottet under III. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 827,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att upprätta personalförteckning för det nya organet i enlighet med vad statsrådet i nämnda statsrådsprotokoll och reservationsanterna förordat;

b) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för det nya organet, att

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

tillämpas under tiden den 1 januari—30 juni 1962;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att disponera till det nya organets avlöningskostnader förslagsvis 526 900 kronor och till det nya organets omkostnader förslagsvis 185 000 kronor ur det under tredje huvudtiteln uppförda reservationsanslaget till internationell hjälpverksamhet;

2) av herrar *Axel Johannes Andersson, Edström, Lundström, Malmborg, Ståhl* och *Nelander*, vilka ansett att ovan intagna del av utskottets yttrande bort ersättas med text av följande lydelse:

»Utskottet anser, att en kraftig upp- rustning av informations- och dokumentationstjänsten beträffande u-ländernas situation och behov av aktivt stöd för sin fortsatta tekniska och kulturella uppbyggnad är av största betydelse. Såväl administrationsutredningen som statsrådet ha behjärtat dessa önskemål men föreslagit olika typer av organ för att tillgodose dem. Utskottet finner, att utredningen med förslaget om en mer fristående informations- tjänst i anslutning till sekretariatet i stort sett funnit den riktiga konstruktionen av organet i fråga, men att den föreslagna personalen tillmätts för knappt med hänsyn till uppgifterna. Däremot innebär propositionen med förslaget om en särskild informations- byrå, direkt underställd generalsekreteraren och nämndens styrelse, en för svensk förvaltning främmande konstruktion. Genom byråorganisationen blir det sannolikt oundvikligt, att löpande informationer komma att få karaktären av officiösa bulletiner, medan offentlighetsprincipen i svensk mening innebär offentlig insyn via pressen i förvaltningen utan vederbörande myndighets inblandning eller sanktion. En byråorganisationen sidoordnad informationstjänst med service-uppgifter och av mera fristående karaktär skulle

bättre motsvara våra traditioner på detta område. I stället för den föreslagna informationsbyrån bör alltså inrättas en sidoordnad informationstjänst under ledning av en effektiv och internationellt orienterad pressombudsman med en löneställning motsvarande byråchef.

Enligt propositionen skall informationsbyrån i den nya nämnden jämväl ha till uppgift att bistå intresserade studieorganisationer och andra folkrörelser med informativt material rörande denna viktiga mellanfolkliga verksamhet. Den roll och ställning som i detta avseende tillämnats nämnden, är oklar. Även i förhållande till de fria folkbildningsorganisationerna synes emellertid nödvändigt, att det material som utgår icke får karaktären av officiell, statssanktionerad upplysning utan av informationer, fritt lämnade under personligt ansvar. Även ur synpunkten av denna uppgift för det nya organet synes sålunda organisationen med en fristående informationstjänst ligga i linje med svensk tradition och praktiskt vara att föredraga framför en i nämnden inordnad officiell informationsbyrå med byråchef som chef.

Beträffande personal- och lönestat för informationstjänsten torde den successiva utbyggnad vara att rekommendera, som utskottet förordat för den nya nämnden i övrigt.»

3) av herr *Gustafsson* i Stockholm,

4) av herr *Ståhl*,

5) av herr *Kellgren*, och

6) av herr *Nelander*, de fyra sistnämnda reservationerna utan angivna yrkanden.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr REGNELL (h):

Herr talman! Det är med stor tillfredsställelse som man ser, att u-lands- hjälpen nu börjar få fastare organisatoriska former.

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

Statsutskottets utlåtande visar också, att man från de olika partiernas sida i allt väsentligt accepterar propositionens förslag.

Beträffande riktlinjerna för handläggningen av dessa ärenden har utskottet med sin formulering rekommenderat en bättre balans mellan utbildning och kommersiella aspekter än vad statsrådsprotokollets formulering gav underlag för. Den ändringen, som går tillbaka på en motion av fru Sjövall, herr Heckscher och herr Gustafsson i Stockholm, hade mycket fog för sig.

Helt enig har man varit om att ett centralt administrationsorgan måste ersätta den mångfald institutioner, som tidigare handlagt u-landshjälpen.

Wilken personal, som skulle ställas till förfogande, har däremot bedömts högst olika. Utredningens förslag har betecknats som »överambitiöst» och blev också väsentligt beskuret i departementet. Motionsvägen fördes förslag fram om utvidgad personalförteckning och i konsekvens med detta en högre avlöningsstat. Det förslaget har inte tagits upp som yrkande inom utskottet.

Däremot har fyra medlemmar av utskottet reserverat sig till förmån för en något ändrad personalförteckning och en avlöningsstat, som med 27 100 kronor understiger vad propositionen föreslagit. Tanken som ligger bakom är att uppbyggnaden av förvaltningsorganet bör ske successivt allteftersom nya resurser ställs till förfogande. Det är ingalunda någon radikal ändring som föreslås — den rör sig på ett fält, där det tydligen varit ganska mycket diskussion inom utskottet. Reservation 2 rör sig på samma fält, nämligen pressinformationens. I övrigt ber jag att få hänvisa till vad som uttryckligen säges i reservation 1 av fröken Andersson m. fl. och ber att få yrka bifall till den.

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Den tillfredsställelse över utformningen av de stora linjerna i det föreliggande förslaget, som den förre talaren, herr Regnéll, gav uttryck åt, delar vi nog alla. Jag vill gärna redan nu ge min livliga anslutning till huvuddragen för det nya administrationsorgan, som vi här är på väg att skapa. De betydligt utökade anslagen till u-hjälpen, som riksdagen i våras fattade beslut om, skall nu administreras och fördelas på effektivast möjliga sätt. Lika viktigt som enigheten om att hjälpen skall utökas är, lika viktigt är det att tillse att pengarna används effektivt och kommer till största möjliga nytta.

Ur den synpunkten är det, herr talman, ganska svårt för mig att förstå att man ifrån högerreservanternas sida har funnit anledning att avge en speciell reservation rörande det åtminstone relativt sett mycket ringa belopp som herr Regnéll nämnde. Detta är så mycket mera anmärkningsvärt som utskottet klart har skrivit, att man får betrakta verksamheten, åtminstone i ett initialskede, delvis som försöksverksamhet. Vederbörande får pröva och experimentera sig fram till de riktiga arbetsmetoderna. Sedan får utvecklingen visa, vilka organ som är erforderliga och vilka kostnaderna här för kommer att bli.

Under sådana förhållanden har den reservantgrupp som jag tillhör inte velat vara med om att ifrån början skära ned den verksamhet, till vilken nu mycket breda lager av vårt folk och även riksdagen ställer stora förväntningar. Vi har i stället resonerat så, att riksdagen bör lämna det anslag som Kungl. Maj:t begär, så att man inte redan från början hämmar tillkomsten av en effektiv förvaltning av de betydande belopp, som ställs till förfogande för detta ändamål. Jag tror att det både psykologiskt och ekonomiskt

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

är mindre lyckligt att vid starten införa restriktioner och begränsningar för det organ, som skall handha denna mycket betydelsefulla verksamhet.

Däremot innehåller reservation nr 2, som gäller enbart motiveringen i den del av utskottsutlåtandet som handlar om den nya nämndens informationsverksamhet, en principfråga. Den är av sådan karaktär, att även om man i övrigt ansluter sig till Kungl. Maj:ts förslag, det inte finns anledning att förtiga eller dölja de principiella skiljaktigheter, som här kommit till uttryck. Frågan gäller helt enkelt i vilka former en statlig nämnd i en demokrati skall bedriva sin informationsverksamhet. Skall de som sköter informationen handla under något slags ämbetsmannansvar och vara direkta språkrör för verksamheten och den styrelse verket har? Eller skall informationen, som hittills, ske så — och det har ansetts vara det principiellt riktiga i den demokratiska ordning som gäller i detta land — att informationsorganet arbetar mer fristående från den övriga verksamheten och därigenom får samma fria ställning som t. ex. tidningspressens och radions folk, att informationsorganet så att säga från en utsiktspunkt vid sidan av verksamheten »tittar in» i verket och ger den information under personligt ansvar, som är regel för svensk informationsverksamhet?

Jag konstaterar att den sist skisserade linjen med en fri ställning för informationsavdelningen är den linje, som kommittén har anslutit sig till. Kommittén har inte någon gång varit inne på tankegången att börja driva informationen i statlig regi under ledning av en statlig verksamhetschef på det sätt, som propositionen och utskottsmajoriteten föreslagit. Kommittén har gått in för samma linje som tillämpas för de statliga informationstjänstemännen i praktiskt taget samtliga statliga verk. Det finns ett undantag från denna regel i

svensk statsförvaltning. Det gäller utrikesdepartementet. Där finns en pressbyrå direkt knuten till verksamheten. Men det är ju avsiktligt, ty den har en annan ställning än de andra informationstjänsterna, helt enkelt av det skälet, att den byrån är till för att ge information om den svenska regeringens uppfattning i olika frågor. Därför måste den arbeta på det sättet. Men det är ju inte så som det nu ifrågasatt informationsorganet skall arbeta.

Jag erkänner — det har vi också konstaterat under utskottsbehandlingen — att både kommittébetänkandet och propositionen i denna del är otydligt skrivna. Det är dels fråga om en allmän verksamhet gentemot pressen, dels någon form av serviceverksamhet för folkbildnings- och andra organisationer som kan vara intresserade av att följa detta. Men formerna för hur denna verksamhet skall utövas förefaller vara ganska grumligt genomtänkta än så länge. Vi har emellertid godtagit förslaget i tanke att även detta får utvecklas så småningom och ta form, så att man får se, hur det i praktiken kommer att gestalta sig. Jag skall inte sätta i gång någon process om den saken, även om jag tycker, att man vid det förberedande arbetet borde ha kunnat komma ett litet stycke längre i ökad klarhet i detta hänseende än vad man gjort.

Principfrågan är emellertid klar. Vad vi i reservation nr 2 tar avstånd ifrån är informationsverksamhet i direkt statlig regi under ledning av en verksamhetschef, beträffande vilken vi fortfarande inte vet någonting om hur han kommer att rekryteras. Det är en olycklig princip, om jag skall uttrycka mig försiktigt, som här för första gången införes i svensk förvaltning. Det är en farlig princip. Det är just genom informationsavdelningen i informationsministerierna som propagandaverksamheten och propagandaministerierna så småningom har växt ut. Jag är övertygad om att vi

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

alla, oavsett hur vi ser på detta, är ense om att något sådant inte får ske här i landet. Men vill man gardera sig mot sådana risker, så borde man ha givit informationsverksamheten en annan principiell utformning än den som kommit till uttryck i propositionen i form av en byrå. Man borde ha följt de sakkunniga och tillskapat en fristående informationsavdelning. Jag ber alltså, herr talman, att i denna del få yrka bifall till reservation nr 2.

Jag skall övergå till att säga några ord om min blanka reservation. Även om jag därmed i någon mån föregriper den kommande debatten, kan jag instämma med herr Regnéll i den delen, att utskottet med anledning av de motioner som väckts har försökt skriva så, att nämnden skall kunna bli ett tjänligt organ för alla de olika former av verksamhet som här kan komma i fråga. Jag hoppas också att svenska institutet i fortsättningen icke skall i sin något reviderade organisationsform bli något styvbarn, utan att institutets verksamhet skall främjas på allt sätt. Jag vill använda detta tillfälle att säga detta, därför att svenska institutets egentliga arbetsuppgifter efter denna omorganisation ingalunda kommer att bli mindre än förut. Snarare kommer det kanske i takt med inväxandet i Europa att bli av större betydelse. Det vore därför riskabelt, om svenska institutet inte finge möjlighet att fullfölja denna egentliga del av sin verksamhet.

Beträffande den allmänna uppbyggnaden av det nya organet är det klart, att det mer än andra ämbetsverk kommer att bli beroende av vilka personliga krafter som sätts in framför allt i ledningen för denna verksamhet. Det är de år då grunden skall läggas som närmast ligger framför oss. Därför är det av utomordentlig vikt att man här får rätt man på rätt post — därmed inte sagt att det partout skall bli en man

— men vad det under alla förhållanden måste bli är, herr talman, en verklig kapacitet, en högt kvalificerad person. Såsom också understrukits i utskottsdebatten får absolut inte några bisynpunkter anläggas vid tillsättandet av denna post. Jag är angelägen att redan nu, innan denna tillsättning skett, framhålla, hur viktigt det är, att man förutsättningslöst och enbart sakligt löser denna personfråga som sannerligen inte är så enkel. Det har gått rykten om vem som skall bli innehavare av den nya posten, och jag tillåter mig uttala förhoppningen att de inte kommer att visa sig vara riktiga.

Med min blanka reservation åsyftar jag också, herr talman, en allmän reflexion om det blivande Sverigehuset, som skall ligga vid Kungsträdgården, vilket riksdagen ju tidigare har fattat beslut om. Det är nu man har sista chansen att skicka med någon åsikt om detta blivande Sverigehus för den fortsatta projekteringen. Därför har jag vid detta tillfälle velat framföra följande. Huset kommer att ligga vid Kungsträdgården på samma tomt som Blancheteatern och restaurangen, alltså i den fastighet som ligger vid hörnet av Hamngatan. Det är sålunda fråga om ett av Stockholms och Sveriges finaste affärslägen. Det måste bli ett mycket dyrt hus och följaktligen mycket höga hyror. Jag ger min fulla anslutning till att där inryms lokaler, där utlänningar som gästar vårt land och vår huvudstad kan få informationer om allt vad de i detta land vill stifta bekantskap med. Där bör också finnas utmärkta expositionslokaler, där man visar ett Sverige i miniatyr, hur landet är uppbyggt på sociala och andra områden och hur allt här fungerar. Men det har ryktats, att i detta hus även skulle inrymmas lokaler för amanuenser och andra tjänstemän, som tillhör de institut och nämnder som kommer att handlägga denna del av verksamhe-

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

ten. Jag anser att det skulle vara i högsta grad olyckligt och felaktigt att på det sättet placera dem i hjärtat av Sverige. Jag uttalar den förhoppningen, att det blygsamma utrymme, som det kan bli fråga om på denna relativt lilla tomt, i alla delar kommer att utnyttjas på ett verkligt effektivt och för Sverige representativt sätt och på ett sätt som kan betraktas som ekonomiskt ansvarigt.

Jag vill sluta med att uttala den förhoppningen att det administrativa organ, som riksdagen nu står färdig att utan större meningsskiljaktigheter skapa, skall visa sig bli i stånd att i framtiden fylla den funktion, som det kommer att få, på ett sätt som i allo motsvarar de stora förhoppningar, som vi alla ställer på den nya nämnden och dess viktiga verksamhet.

Herr REGNÉLL (h) kort genmäle:

Herr talman! Vad herr Ståhl till att börja med sade om informationsverksamheten, vill jag för min del i långa stycken instämma i. Och eftersom jag finner att tankegångarna i reservationerna 2 och 1 ligger så nära varandra, hade jag kanske väntat, att herr Ståhl skulle använt litet mera förstående formuleringar, när han talade om reservation 1. Det är absolut inte fråga om att, som herr Ståhl sade, stryka ned denna verksamhet. Reservation 1 är helt präglad av den inställning som i herr Ståhls egen reservation uttryckes på följande sätt: »Beträffande personal- och lönestat för informationstjänsten torde den successiva utbyggnad vara att rekommendera, som utskottet förordat för den nya nämnden i övrigt.»

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag skall först be att få tacka för en bifallen motion. Den väcktes förstås inte i år utan 1959 av undertecknad tillsammans med herrar Lothigius, Boija, och Antonsson, alltså

representanter för de fyra demokratiska partierna i denna kammare. Den motionen yrkade just på att vi skulle få en utredning beträffande samordning av u-hjälpen samt planering av de framtida svenska insatserna. Nu har vi fått utredningen, och dess resultat har redovisats i en proposition. Jag vill gärna ge en eloge åt utredningens ordförande, professor Sune Carlson, som sannerligen inte låg på latsidan när det gällde att få fram utredningens arbete. Honom och direktör Heppling i centralkommittén skulle man gärna se i ledningen för den nybildade institutionen.

Jag tillhör icke dem som har kritiserat regeringen för att den skyndat alltför långsamt med anslagsbeviljningen. För varje bedömare måste det stå klart, att vad som framför allt fordras i denna fråga är planering och återplanering. Kritiken bör riktas mot den omständigheten, att Nämnden för Internationellt bistånd inte har kommit till tidigare. Den borde ha bildats för något år sedan. Men när vi nu har den, är det bara att tacka och hoppas, att den kommer att arbeta raskt.

Nu får vi alltså på detta område en institution, nära nog ett ämbetsverk. Vi har alltså fått möjligheter att planera. Då hoppas jag — och vad jag nu vill säga riktar sig egentligen till finansminister Sträng — att vi inte, kanske strax efter det att vi sänkt skatten med i runt tal 300 miljoner kronor, får höra att vi inte har pengar. Jag skall naturligtvis inte gå in på en skattedebatt, men jag kan inte underlåta att känna mig skeptisk.

Vi har nu anslagit ungefär 40 miljoner kronor. Från alla håll — från fackföreningsrörelsen, kyrkornas världsråd, Kooperationen, till och med från riksdagen — har uttalats, att målet för vår insats borde vara åtminstone en procent av vår nationalinkomst. Mellan 40 miljoner och 1 procent av na-

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

tionalinkomsten, d. v. s. 700 miljoner kronor, är det ett ganska stort gap.

Jag vill alltså, herr talman, uttrycka den förhoppningen att vi framöver, när planerna är färdiga, skall slippa höra att det saknas pengar.

Den tredje frågan gäller den motion, som herr Zetterberg, herr Larsson i Luttra och jag har väckt och som i korthet går ut på att Svenska missionsrådet skulle bli representerat i den styrelse som skall leda arbetet. Den Carlsonska utredningen föreslog som bekant att styrelsen skulle bestå av tio ledamöter, varav fem skulle representera stats- eller departementsidan och fem folkrörelserna och näringslivet. När det gäller dessa senare gjorde utredningen följande uppräknings: 1) missionen, 2) näringslivet, 3) kooperationen, 4) fackliga organisationer och 5) de humanitära hjälporganen.

Statsrådet har i sin proposition understrukit dessa synpunkter, men framhåller — och jag tror inte att man kan rikta någon bestämd gensaga där emot — att någon direkt partsrepresentation inte bör förekomma. Orda-grant säger statsrådet följande: »I stort sett tillstyrker jag även utredningens förslag om den typ av sakkunskap, som bör vara företrädd inom styrelsen». Och så tillägger statsrådet att Kungl. Maj:t bör vid tillsättandet se till att »styrelsen inte berövas — vad nuvarande Centralkommitténs arbetsutskott inrymmer — en värdefull sakkunskap på utbildnings- och familjeplanerings område».

Jag har givetvis inte någonting emot detta senare, men jag vill begagna tillfället understryka vad statsutskottet säger om vår motion i samband med att utskottet avstyrkt motionen. Anledningen till att motionen inte föranlett någon reservation inom utskottet är väl just det förhållandet, att utskottets skrivning på denna punkt är så positiv. Det heter: »Utskottet är däremot

helt ense med vad i samma motion anförts rörande betydelsen av den utvecklingshjälp, som förmedlas av missionen, och har i det föregående utgått från att missionen blir företrädd i styrelsen för den nya nämnden.»

Det har framför allt varit detta som vi åsyftat, nämligen att den del av den frivilliga hjälpverksamheten, som rymmer så mycket verklig sakkunskap på området, skall bli företrädd i styrelsen genom någon lämplig representant. Vi har inte någonting emot att denna representant inte utses direkt av missionen, utan att Kungl. Maj:t tillsätter vederbörande, då vi utgår från att Kungl. Maj:t därvid tar hänsyn till vad statsutskottet sagt. Med den formulering, som utskottet använt, anser vi motionärer oss kunna känna en viss trygghet i detta avseende.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Nämnden för internationellt bistånd kan väl sägas ta form i och med dagens riksdagsbeslut. Alla är vi överens om huvuddragen av verksamheten. I de fall meningarna går isär rör det sig om vissa specialfrågor och detaljspörsmål.

Den utökning av den internationella hjälpverksamheten, som nu blir möjlig, gläder säkert hela vårt folk. Sverige är ett litet men ett skonat och benådat land, som andra nationer ser upp till med ibland ganska avundsamma blickar. Vi måste uppfylla de förväntningar som ställs på oss och i största möjliga utsträckning hjälpa de behövande folken.

När det gäller uppbyggandet av denna nya nämnd råder det väl delade meningar i huvudsak beträffande informationstjänsten. I likhet med statsutskottets majoritet anser vi att en kraftig upprustning av denna tjänst är nödvändig. I motsats till utskottsskrivningen och i linje med administrationsutredningen tror vi att en mera fristående informationstjänst är bättre skic-

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

kad för denna uppgift. Vi vill emellertid inte vara med om att beskära anslagsäskandet. Jag kan i detta avseende instämma med herr Ståhl och yrkar bifall till reservation nr 2, vilken jag också har undertecknat.

Vad beträffar den organisatoriska uppbyggnaden av hjälporganet har såväl utredningen som statsrådet föreslagit en styrelse, ett sekretariat och ett råd. Detta är enhälligt tillstyrkt av remissinstanserna. Det är egentligen endast i fråga om styrelsens sammansättning som det har förelegat vissa andra förslag. Enligt propositionen bör styrelsen bestå av tio personer jämte suppleanter, varav hälften från den statliga och hälften från den privata sektorn. Den privata sektorn skulle enligt statsrådet bestå av företrädare för den sakkunskap som finns inom mission, näringsliv, Kooperation, fackliga rörelser och humanitära hjälporgan. Jag finner detta helt riktigt. Härutöver vill jag gärna understryka vad som står att läsa i statsutskottets skrivning, att det bör vara Kungl. Maj:t obetaget att något utöka antalet ledamöter, om så skulle befinnas önskvärt för att få de olika intressena tillgodosedda.

I motionen II: 830 — den har nyss berörts även av herr Svensson i Kungälv — har herr Zetterberg m. fl. yrkat att Svenska missionsrådet, i vilket samtliga svenska missionsorgan är representerade, skulle bli företrätt av en styrelsemedlem och en suppleant. Båda dessa skulle eventuellt bli föreslagna av missionsrådet. Liknande synpunkter har vi från riksdagens kristna grupp tidigare fört fram, och jag vill gärna understryka dem. Med det uttryckssätt som såväl statsrådet som utskottet använder sig av kan jag inte tänka mig annat än att detta önskemål blir tillgodosett. Även om Kungl. Maj:t utser representanterna, förefaller det naturligt att förslag inhämtas från den instans som bäst känner och bäst behärs-

kar detta område — i detta fall Missionsrådet. Utskottet har ju också utgått från att missionen blir representerad i styrelsen. Jag har sålunda inget särskilt yrkande i denna fråga. Jag vill dock ännu en gång understryka missionens omfattande insatser på detta område.

Vi har nu inte mindre än 1 560 svenska missionärer som arbetar på missionsfälten. Av den svenska missionsinsatsen går i pengar räknat cirka en tredjedel eller 14 miljoner kronor till humanitära ändamål. Naturligtvis vore det från svensk synpunkt fördelaktigt och skulle innebära besparingar, om man i biståndsverksamheten i viss mån utnyttjade institutioner av bestående natur såsom verkstäder, skolor och sjukhus. Jag vill gärna citera vad den enhälliga administrationsutredningen för bistånd till utvecklingsländerna skrivit i sitt betänkande 1961 nr 50:

»Utredningen anser att det skulle ligga i linje med den svenska biståndsverksamheten att lämna bidrag till missionen för sådan verksamhet som från biståndssynpunkt är angelägen och nyttig.»

Statsutskottet har tidigare anfört liknande synpunkter i sin skrivning, vilka riksdagen också har godtagit.

Jag skulle också kunna citera t. ex. professor Gunnar Myrdal, som inför beredningen rekommenderat att man »tar lärdom av missionärernas sätt att arbeta. De har lång erfarenhet av underutvecklade länder.»

Kanske kunde man även återge Sven Jerrings ord, när han framhåller »vilket gigantiskt arbete missionärerna utför — något som hela svenska folket har heder av».

Herr talman! Det är förvisso angeläget att vi i detta arbete, som nu så väsentligt kommer att utvidgas, får med alla goda krafter och att vi för detsamma kan entusiasmera hela vårt svenska folk.

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

I detta anförande instämde herrar *Rimmerfors* (fp) och *Berglund* (fp).

Fru **SJÖVALL** (s):

Herr talman! Vi har alla med stora förväntningar motsett det centrala administrativa organ för u-hjälpen som NIB — jag tillåter mig använda den av Dagens Nyheter lanserade förkortningen — skulle bli. Redan i direktiven för administrationsutredningen angavs så många svårigheter, främst på samordningsplanet, beträffande både den multilaterala och bilaterala, den offentliga och den privata hjälpen, att en lösning tedde sig trängande. Någon enkel uppgift har icke administrationsutredningen haft; jag hänvisar till dess betänkanden, där man får en åskådlig bild av den administrativa härva som existerar. Den problematik utredningen rör sig med förenklas icke heller genom den begreppsförvirring som råder beträffande de olika termer vi nyttjar när vi beskriver delområden inom u-hjälpen. Administrationsutredningen har här haft ett ogynnsamt utgångsläge. I likhet med riksdagen har den i huvudsak saknat kännedom om den omfattande internationella översyn av dessa problem som finns. Det ter sig särskilt allvarligt att riksdagen icke har tillgång till denna då vi i dag skall behandla frågan om NIB:s kompetensområde.

Inom den totala u-hjälpen världen över eller inom enskilda länder skiljer man på finansiellt, tekniskt och humanitärt bistånd. Samtliga bistandsformer kan vara av multilateral eller bilateral karaktär, i var och en av dem — även i den humanitära — finns en finansiell del, eftersom all hjälp innebär en ekonomisk uppoffring från givarlandets sida. Man har emellertid valt att som finansiellt bistånd karakterisera det bistånd som sker i offentlig regi, dock flyter gränserna mellan finansiell hjälp

och kommersiell, ytterligare en huvudform för u-bistånd.

Även det tekniska bistånd, som ofta definieras som ett kunskapsöverförande i olika former, har flytande gränser till den kommersiella hjälpen, där exempelvis kapitalexport ofta förenas med ett kunskapsöverförande inom den kommersiella verksamheten i u-landet i fråga, där dessa element icke står i motsatsförhållande till varandra utan utgör varandras förutsättningar och komplement. Den kommersiella hjälpen definieras i regel som den hjälp näringslivet ger, men det är viktigt att komma ihåg att den innefattar även detta tekniska bistånd i form av kunskapsöverförande genom experter och genom anställda i u-landet. Även den finansiella hjälpen kan innefatta tekniskt bistånd, om man exempelvis stöder indirekta investeringar i ett land genom att ge lån till byggandet av skolor, vägar etc., om man samtidigt sänder experter från givarlandet till u-landet.

Näringslivets insatser uppges från olika större länders sida ibland ha blivit av sådan karaktär att de gynnat givarlandet mer än u-landet. Här ligger en stor del av den problematik som göms i den finansiella och i den kommersiella hjälpen, nämligen att man inom ett givarland skall kunna utarbeta sådana samarbetsformer mellan stat och näringsliv att sådana snedvridningar till näringslivets kanske ibland ensidiga vinstbetonade förmån undvikas. Jag återkommer till detta problem senare.

Det finansiella bistånd som i dag lämnas världen över uppges vara cirka tio gånger större än det tekniska biståndet. Det bilaterala finansiella biståndet skulle också vara cirka tio gånger större än det multilaterala dito, det bilaterala tekniska biståndet likaledes tio gånger större än det multilaterala dito. Det kommersiella biståndet, d. v. s. den privata kapitalöverföringen,

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

skulle uppgå till cirka 40 procent av det totala bistånd u-länderna i dag erhåller.

Även om Sverige befinner sig i början av sin biståndsverksamhet tror jag det är viktigt att vi har dessa relationer för hela världen klara för oss, att vi är medvetna om att den multilaterala hjälpen står väsentligt tillbaka för den bilaterala, att det finansiella biståndet och de kommersiella insatserna har denna storleksordning. Vi saknar uppgifter om de svenska kommersiella insatsernas storlek i dag — de är säkerligen betydande. Den finansiella hjälp inklusive de privata direkta investeringar vi lämnar beräknas — om än med hjälp av otillförlitliga uppgifter — dock redan nu vara betydligt större än den tekniska och den humanitära hjälp statsmakterna ger, drygt 34 miljoner kronor.

Mot bakgrunden av denna mycket kortfattade redogörelse för den totala u-hjälpens struktur är det uppenbart att NIB tilldelats ett mycket begränsat verksamhetsområde, nämligen övervägande det bilaterala tekniska och i någon mån det multilaterala biståndet, däremot i mycket liten omfattning frågor rörande det finansiella biståndet. Att detta senare i huvudsak uteslutits har motiverats med att det har så stark politisk karaktär att det bör utformas av regering och riksdag. Likaså bör avvägningen mellan multi- och bilaterala insatser åvila statsmakterna.

Råder flytande gränser mellan de olika sektorerna inom den totala u-hjälp — det synes vara signifikativt för denna snabbt expanderande globala verksamhet — så råder även flytande gränser för de begränsade områden NIB tilldelats. Den multilaterala och den bilaterala biståndsverksamheten handläggs för närvarande enligt administrationsutredningen inom sju departement — jag förmodar att det bör vara åtta, då väl justitiedepartementet också

snart bör ingå i bilden — samt av ett konsultativt statsråd. Därutöver finns för den multilaterala minst fjorton olika FN-organ med underavdelningar angivna, och dessa har olika motsvarigheter på svensk sida. Propositionen ger ingen klar uppfattning om hur allt detta skall inordnas i NIB som ämbetsverk. Samarbetet med de svenska kontaktorganen till FN skall tydligen ske övervägande via det till NIB anslutna rådet. Flera remissinstanser har i samband härmed och även beträffande övriga gränsdragningsproblem för NIB påpekat att risk för kompetenskonflikter föreligger genom att NIB:s kompetensområde icke avgränsats klarare.

Den bilaterala tekniska hjälpen sker övervägande inom den privata sektorn i samhället. Det har påpekats att huvudparten av experterna och stipendiaterna kommer från näringslivet. Missionen utgör en annan källa, och LO och KF ökar sina insatser. Även här måste risker för kompetenskonflikter uppkomma. Det är för övrigt oklart på vilket sätt NIB skall lösa problemet om de 16 olika dörrar, genom vilka experter slussas ut och de 22 olika dörrar, genom vilka stipendiaterna kommer in. Huvudparten av dessa »dörrar» kommer väl alltfört att vara öppna, eftersom det måste vara hela den privata sektorn obetaget att fortfarande fungera vid sidan om NIB.

Man finner alltså att NIB skall vara ett centralt statligt organ som i mycket stor utsträckning skall planlägga det officiella tekniska biståndet och avgöra dess omfattning samtidigt som den ena huvuddelen av resurserna för detta tekniska bistånd, både ekonomiskt och personellt, hämtas från samhällets privata sektorer. Även en stor del av utformningen av detta tekniska bistånd sker inom den privata sektorn. Framför allt kommer detta att gälla näringslivets insatser, främst därför att de utgör den största delen av det tek-

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

niska biståndet — vid sidan av det statliga dito, som vi dock alla väntar också skall expandera kraftigt.

Granskar man alltså NIB:s arbetsuppgifter sådana de formulerats i propositionen, främst utbildning, rekrytering av experter och stipendiater samt långtidsplanering av i synnerhet den bilaterala tekniska hjälpen, finner man återigen att samordningsproblemen inte blivit tillfredsställande analyserade och därför ej heller tillfredsställande lösta. Det är här vår motion antyder en problematik, där jag gärna vill specificera vissa bestämda delproblem.

Att avgränsa kompetensområden för NIB, ett nyinrättat ämbetsverk inom ett för det svenska samhället i praktiken helt nytt och på ett i det stora hela oprövat arbetsområde, som tillika spänner över så vitt skilda internationella arbetsfält, måste vara svårt och måste i viss mån bli konturlöst — även om jag anser att statsrådet glidit över problematiken betydligt snabbare än administrationsutredningen och även statsutskottet gjort. Framför allt har problematiken i Sverige i propositionen blivit övervärderad.

Den väsentliga problematiken ligger dock i u-landet i fråga, och det väsentliga målet för varje insats måste vara att den på bästa möjliga sätt gagnar u-landet. Det gäller att finna lösningar där man på bästa sätt utnyttjar administrationen, ofta bristfällig, i u-landet, tar hänsyn till landets utbildningsnivå, till det utvecklingsprogram u-landet lagt upp och framför allt också tar hänsyn till, som administrationsutredningen påpekat, att de experter man sänder ut och framför allt de stipendiater man utbildar senare kan finna placering inom u-landets arbetsliv, där det många gånger kan komma att gälla att skapa nya typer av arbetstillfällen i u-landet. Det måste t.ex. vara meningslöst att skapa en svensk yrkesskola, om man inte i förväg vet att

dessa yrkesskoleelever kan nyttja det kunnande de erhållit, därför att arbetsprojekt senare saknas för dem. En samordning här med samtidiga kommersiella insatser från givarlandet för att skapa dessa arbetsbetingelser måste vara en del i det framtida planläggande arbetet.

Det finns två klassiska typer av projekt inom ett u-land, som väl belyser de samordningsfrågor som kommer att föreligga mellan staten, både i givarlandet och i u-landet i fråga, och näringslivet, där samtliga tre instanser måste sträva efter att samordna en rad problem, inte minst frågor om finansiella avtal och olika stödformer mellan å ena sidan staten i givar- och i u-land och å andra sidan näringslivet. Den hjälp näringslivet här skall erhålla är ju icke någon sorts subventioner i nedsättande betydelse, utan det är utarbetande av i eminent mening nya, moderna och demokratiska arbetsformer, inom sig kanske rymmande väsentliga demokratiska utvecklingstendenser, där lärdomarna av dessa kanske även kan komma industrilandet till godo i dess egen demokratiska utveckling. Vi kan inte lösa problemen kring u-hjälpen, kring deras essentiella kärna, finansiella och kommersiella insatser, med hjälp av gammaldags metoder, dugliga i ett industriland. Vi måste finna nya former för detta, nya även för industrilandet. För övrigt är det anmärkningsvärt, om man studerar hela den debatt som förs kring exempelvis uppläggnings- och utbildnings- och forskningsstödet i u-länderna, att man där lyckas nå längre in till kärnproblemen rörande dessa frågor — lika viktiga, lika brännande, samma flaskhalsar i ett industriland som i ett u-land — än vi kan göra, när vi debatterar motsvarande egna problem. Man gör det kanske just därför att man ser dem utifrån, obunden av traditioner och prestige m.m. Jag tror att från denna debatt

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

skulle man kunna hämta väsentliga positiva synpunkter på svensk problematik inom dessa områden. På samma sätt tror jag att det samarbete mellan stat och näringsliv som u-länderna framskapar kan ge motsvarande inhemska vinst.

De två huvudtyper av projekt jag åsyftar är dels ett avancerat industriprojekt som Lamco utgör exempel på, dels de jordbruksexperiment och det stöd av jordbruksnäringen som Rockefeller Foundation står för. Kring båda dessa typer av verksamhet som kärna, båda med ett kommersiellt inslag kopplat med ett vetenskapligt program, byggs sedan successivt upp en verksamhet inom landet med allt mer vidgade arbetsuppgifter: skolor, hälsovård, vägar, nya typer av industrier etc. Det är allt detta som måste betecknas som planläggning på lång sikt av ett bilateralt tekniskt program, där statliga och enskilda insatser hela tiden vävs samman och där problemen både då ett projekt skall startas, då det står på höjden av sin utveckling och då det sedan successivt skall avvecklas och u-landet träda i stället, reser en rad problem.

Om allt detta skall uppfylla det uppställda målet — att maximalt komma u-landet till godo med hjälp av de trots allt begränsade resurser givarlandet har i fråga om såväl ekonomiskt stöd och personellt dito som expertkunnande och arbetskraft — så måste alla dessa frågor samordnas. Behoven är omätliga, resurserna begränsade. Planläggningen är alltså än viktigare för att erhålla maximal effekt.

Samtliga de problem som uppkommer när sådana här insatser skall planeras, med handelspolitiska överväganden, med finansiella problem av olika karaktär — arten av dem har berörts i tidigare riksdagsdebatter — diplomatiska förhandlingar med u-landet, olika regionala projekt mellan olika in-

dustriländer, olika former av skapande av avtal mellan två stater och den tredje privata investeraren, det må vara en industri eller ett team läkare, är alla av den storleksordning att man i andra länder valt att lösa dem genom att inrätta underavdelningar inom ett departement, interdepartementala delegationer eller t. o. m. självständiga departement. Men inte ens detta löser hela problemet, därför att frågan om samarbetsformer mellan stat och näringsliv inte kan ordnas upp enbart inom departementala institutioner.

För närvarande har vi utöver de olika departementen — minst åtta — även riksbanken och exportkreditnämnden. Nu skall även NIB inrättas, och sannolikt kommer vi även att få ett exportkreditinstitut så småningom. Konkreta planer för samordning mellan samtliga dessa instanser föreligger ännu inte. Eftersträvar man ett samgående mellan stat och näringsliv för att skapa dessa samlade insatser av typ Lamco, vilket vi ändå bör eftersträva att göra, kommer ej heller det föreslagna exportkreditinstitutet att lösa samordningsproblemen. Kärnpunkten ligger ju i att man måste finna former att gemensamt — d. v. s. mellan stat och näringsliv — diskutera näringslivets planerade insatser när de befinner sig på projekteringsplanet.

Avvägningsproblemen mellan olika insatser från näringslivets sida, ofta självfallet tillkomna utan att den ena parten inom näringslivet har kännedom om vad en annan part kan planera och den prioritet samhället önskar ge endera av två sådana projekt, bl. a. kanske på grund av samhällets egna planerade åtgärder, har ej heller fått ett debatt- och överläggningsforum. Omvänt saknar näringslivet möjligheter att ta ställning till, värdera, råda beträffande statliga insatser och deras samordning med näringslivets dito. Detsamma gäller KF, LO, missio-

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

nen — trots tillkomsten av NIB, som ju inte kommer in i detta tidiga planläggningsskede, även om det säkerligen bör utnyttjas där mer än propositionen förutsätter.

Herr talman! Hela denna problematik finns angiven i direktiven till administrationsutredningen, som också berör densamma i förbigående, och den har som sagt utvecklats i riksdagen tidigare. Nu har administrationsutredningen fått order att arbeta snabbt. Även statsrådet har gjort detta. Jag tror att detta har varit olyckligt. Den svåraste delen av hela problematiken kvarstår olöst, den som rör de kommersiella och de finansiella insatserna — utformningen av vår handelspolitik, vår valutapolitik, regler för exportkreditgivning, där kreditinstitutets kreditgivningskapacitet blir beroende av utformningen av det statliga kreditstödet, m. m. Ej heller har man löst alla de samordningsproblem som här föreligger mellan stat och näringsliv, trots att också dessa finns angivna i direktiven. NIB kommer att få ett mycket begränsat verksamhetsområde, men jag tror att det är väsentligt att ramen för NIB:s insatser vidgas så mycket som möjligt i dess senare praktiska arbete och att NIB bör beredas möjligheter att i sitt arbete beakta även dessa problem, i den mån den har resurser att göra detta. NIB måste alltså ha ett kompletterande organ.

Med än större spänning väntar vi på utformningen av detta än vi väntat på vad som blev NIB. Jag tror inte att en delegation inom ett departement kommer att vara till fyllest. Hur statsmakterna än tänker sig lösa dessa problem måste det vara viktigt att de håller i minnet, att det krävs lika kvalificerade krafter för detta arbete som NIB erhållit, där chefen i sak har generaldirektörs ställning. Motsvarande måste säkert gälla för detta andra kompletterande organ. Även övriga tjänstemän

inom detsamma måste vara av samma — eller än mer kvalificerade — karaktär som de tjänstemän NIB tilldelats.

Jag är tacksam för att utskottet beaktat vår motion och klart slagit fast att näringslivet bör vara representerat i NIB:s styrelse. De aspekter de finansiella och de kommersiella problemen och samordningsproblemen mellan dessa insatser reser har långt vidare omfattning än vi angett i motionen. Skall NIB på rätt sätt, även om dess verksamhet blivit begränsad, inordnas i den totala u-hjälpen, framträder valet av tjänstemän och valet av styrelseledamöter som än viktigare än vad vi angett — det är skälet till att jag lämnat denna fylliga översikt om hela u-hjälpen och dess sammansatta konstruktion.

Mot bakgrunden av detta vore det beklagligt om statsrådets uttalande på sid. 36 i propositionen vunne stöd. Hon uttalar där att den föreslagna departementsrepresentationen i styrelsen ter sig väl ensidigt ekonomisk. Jag tror att den sammansättning av den departementala delen av styrelsen för NIB som utredningen föreslagit är den riktiga.

Jag kan heller inte dela statsrådets uppfattning att familjeplanering skall ges en speciell prioritet vid val av styrelseledamot. Dels är det principiellt oriktigt mot bakgrunden av att statsrådet i övrigt frångår utredningens förslag om dylik partsrepresentation inom styrelsen, dels utgör dock familjeplanering en ringa del av den totala verksamheten. Jag tror jag kan lova statsrådet att hon även i fortsättningen via NIB kan erhålla allt det stöd hon här behöver från det mycket ringa antal människor som representerar landets sakkunskap på detta område.

Samtliga remissinstanser har till min förvåning tillstyrkt inrättandet av ett råd, som om man kopierar det som finns kring centralkommittén för tekniskt bistånd skulle bestå minst av 44 personer — flera utvidgningsförslag före-

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

ligger redan nu. Är ändå inte detta ett onödigt påhäng, särskilt när man läser att detta råd sällan skall fungera in pleno, däremot då och då i arbetsgrupper men framför allt genom telefonkontakter till enskilda rådsmedlemmar? Hur skall i så fall detta ämbetsverks normala telefonkontakter med övriga sakkunniga ute i samhället rubriceras? Och skall rådsmedlemmarna erhålla arvode för dessa telefonsamtal men övriga sakkunniga inte? Både styrelsens och rådets medlemmar förutsätts bli aktivt arbetande. Skulle de förena detta med beskäftighet, måste jag å verkets vägnar be gud bevara dem för deras vänner.

Herr talman! Jag har inget yrkande. Jag önskar NIB lycka till. Något lätt arbete får inte denna nämnd men sannolikt ett stimulerande. Jag tror dock, herr talman, att om man inte vid tillsättandet av cheftjänstemännen inom NIB och vid valet av styrelseledamöterna tar hänsyn till alla de aspekter kring u-hjälpen jag redogjort för, föreligger risk för, även med den begränsning av NIB:s arbetsuppgifter som gjorts, att dess verksamhet redan från början kommer att bli lidande, kanske snedvriden, till nackdel för den totala u-hjälpen och dess utformning, där NIB skall inordnas som ett delinstrument bland många.

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! I mycket vill jag instämma i den föregående talarens synpunkter, särskilt när det gäller de allmänna utblickarna, där hon försökte inplacera NIB i dess större sammanhang. Jag skall här begränsa mig till det område, som avser den multilaterala hjälpverksamheten från vår sida.

Jag tror man kan våga det omdömet, att varken propositionen eller utskottsutlåtandet har skapat tillräcklig klarhet i hur arbetsfördelningen inom detta nya administrativa organ skall bli när det gäller den bilaterala, respektive multilaterala biståndsverksamhe-

ten. Det är utomordentligt svårt att ha någon bestämd mening om den saken redan nu. Kanske det är tillräckligt att konstatera, liksom föredragande statsrådet har gjort i propositionen, att ännu så länge har inte den multilaterala hjälpverksamheten fått större administrativa konsekvenser för vårt land men — och det är det väsentliga — att efter hand som Sverige självt ökar sina insatser kommer det att krävas större administrativa insatser här hemma. Det blir allt tydligare en återverkan från våra större anslag till FN:s tekniska biståndsverksamhet och våra egna engagemang.

Det finns dock en sak som man särskilt bör understryka när det gäller den bilaterala verksamheten, nämligen erfarenheterna från den verksamhet vi har i gång i Etiopien och Pakistan. Vi vet nämligen numera att bilateral hjälpverksamhet är mycket arbetskrävande. Allt måste i själva verket göras från grunden av det land som ger hjälpen — man kan inte lita till någon större insats från det hjälpmottagande landet.

En annan viktig sak är att man helt enkelt inte kan tillåta att den bilaterala hjälpen misslyckas. Det är inte bara fråga om prestige, utan man måste också visa upp för det mottagande landet att man kan klara uppgifterna. Detta kräver ofta ytterligare insatser, och man får inte ge upp förrän man ser att projektet åtminstone hjälpligt klarats i hamn.

När jag går igenom propositionen finner jag att för den bilaterala verksamheten — och den utgör huvudparten av NIB:s verksamhet i dag — bara har avsetts omkring 17, kanske 20 tjänster. Jag tror att detta är en mycket liten personalorganisation, om man vill låta denna verksamhet få någon omfattning och verkligen lyckas. Om man nämligen ser efter vad vi här hemma har i fråga om administrativ personal

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

för att t. ex. leda ett sjukhus eller driva yrkesutbildning, finner vi att det minsann inte är någon liten administrativ personal. Om man vill driva motsvarande verksamhet i ett utvecklingsland, behövs det inte bara lika mycket utan åtskilligt mera administrativ personal.

Jag skulle verkligen vara stolt om man kunde klara sig med den lilla administrativa personal som föreslagits i propositionen för den bilaterala verksamheten. Jag är glad över att man väntar så pass mycket av de tjänstemän som skall anställas och att organisationen skall bli så elastisk och funktionsduglig att den går i land med dessa uppgifter. Här är det ju också fråga om att samarbeta med näringslivet i olika former, med fackföreningsrörelsen, kooperationen och missionen i lämpliga delar.

Om jag sålunda konstaterar att den föreslagna personalorganisationen för den bilaterala hjälpverksamheten inom NIB redan från början kanske är alltför blygsamt tilltagen, så är det alldeles uppenbart att organisationen för den multilaterala hjälpverksamheten är klart otillräcklig. Vi skall ha klart för oss att det är där de stora insatserna kommer att göras i framtiden. Som den föregående talaren påpekade, är den multilaterala hjälpen ännu ganska blygsam i förhållande till den bilaterala — kanske en tiondel eller ännu mindre — men den har så många uppenbara fördelar att den kommer att arbeta sig fram med kraft.

För det första är många av problemen i utvecklingsländerna sådana att de berör mer än ett land. De är av internationell karaktär. För det andra mottas den hjälp som lämnas av FN utan misstro av utvecklingsländerna. Den accepteras på ett annat sätt än den bilaterala verksamheten. Förenta Nationerna har också efter hand fått en betydande överblick över hjälpverk-

samheten och hjälpbehoven. Slutligen har FN också möjligheter att rekrytera experter från hela världen, vilket främjar den multilaterala hjälpverksamheten framdeles.

Jag skall här ta exempel från tre områden, där man i dag har en mycket betydelsefull multilateral hjälpverksamhet i gång. Det första är den verksamhet som hela världens skola UNESCO bedriver. På grund av de oerhört stora behov som i utvecklingsländerna föreligger på undervisningens och yrkesutbildningens områden beslöt UNESCO:s generalförsamling i december i fjol att organisationen tills vidare skall ge förtursrätt åt utvecklingsländerna i sin verksamhet. I första hand skall man inrikta sig på en långsiktig planering av respektive länders undervisningssystem samt på lärarutbildningen. Ett tiotal stora regionala institutioner för utbildning av lärare, skoladministratörer och forskare på det pedagogiska området skall under de närmaste två åren upprättas i Afrika, Arabstaterna och Asien. Samtidigt skall ett tusental stipendier utdelas för högre studier och utbildning i bl. a. Europa. En liknande verksamhet pågår sedan 1957 i Sydamerika, där antalet lärare tack vare UNESCO:s insatser har ökat med int mindre än 90 000 och antalet nyinskrivna elever med nära 4 miljoner.

För den högre undervisningen skall vidare under den kommande femårsperioden färdigställas 17 tekniska högskolor, en i Afrika, fem i Arabstaterna, sju i Asien och fyra i Latinamerika. Kostnaderna härför beräknas preliminärt till 300 miljoner kronor.

Detta är i dag UNESCO:s insatser för utvecklingsländerna. Man kan bara hoppas att den verksamheten skall kunna fullföljas enligt planerna och att Förenta Nationerna och UNESCO skall få tillräckliga resurser för att genomföra ytterligare program av detta slag.

Det andra exemplet hämtar jag från

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

Internationella arbetsorganisationens verksamhet, där Sverige har sitt kontaktorgan i socialdepartementet. Sverige ställer där årligen en rad specialister till förfogande, men åtskilligt mer begärs av oss. Och fanns det bara tillräckligt med kompetent personal, så skulle vårt land kunna öka sina insatser väsentligt på det området. När det gäller arbetsmarknadspolitik och sociala reformer exempelvis, har Sverige i dag verkligen någonting att lära ut. Om våra arbetsmarknadslärdomar — framför allt förhållandet mellan parterna på arbetsmarknaden — kunde spridas till utvecklingsländerna, så skulle de framtida svårigheterna där i samarbetet mellan arbetsgivare och löntagare säkerligen bli mindre. Ty just i det komplicerade samspelet mellan löntagare och arbetsgivare kommer man i utvecklingsländerna att möta de största riskerna. Att med en omogen fackföreningsrörelse möta det internationella kapitalets stora resurser och fördomsfria metoder kan bli en spirande demokratisk utveckling övermäktig. Därför måste allt göras för att fostra kunniga fackföreningsledare till mognad och ansvarskänsla, och i det arbetet kan man säkert göra åtskilligt från vårt land.

Det tredje området avser den verksamhet som Internationella barnfonden, UNICEF, bedriver i olika u-länder. UNICEF:s uppgift är att lindra andlig och fysisk nöd bland barn, och verksamheten är av rätt betydande omfattning — UNICEF har i dag 350 projekt i 100 u-länder. Man räknar med att antalet mödrar och barn som blivit delaktiga av det bistånd som givits av UNICEF under 1960 uppgått till inte mindre än 55 miljoner. Det är alltså en verksamhet av stor omfattning och även av mycket stor betydelse.

Vad skall vi dra för slutsatser av den verksamhet som de tre nämnda av FN:s fackorgan, UNESCO, ILO och UNICEF — dessa tre kan kompletteras med yt-

terligare åtminstone ett tiotal — bedrivit i u-länderna? Jo, en slutsats är att de svenska egna organen, som bedriver verksamhet i samarbete med FN:s fackorgan, t. ex. UNESCO-rådet, måste personellt förstärkas och administrativt upprustas samt ges helt andra möjligheter att samarbeta med sin huvudorganisation liksom att inom vårt eget land utöka sin verksamhet. Den andra slutsatsen är att det nya administrativa organet, NIB, måste få mer personal för att hålla kontakt med den verksamhet som bedrivs av FN:s fackorgan och den verksamhet som bedrivs av våra egna organ, knutna till FN-organen. NIB måste få folk som lär sig de frågor som FN:s fackorgan sysslar med. Vederbörande måste kunna ta initiativ, förmedla kontakter och ha kontakter bl. a. med fackföreningsrörelsen och Kooperationen.

Herr talman! Jag har särskilt uppehållit mig vid den multilaterala hjälpverksamheten. Det är nämligen den som kommer att utvecklas i framtiden — det ligger i FN:s egen utveckling att så sker. Vi har fått en hel rad nya självständiga stater, och alla dessa kommer efter hand att upptäcka, att hjälpbehoven är större än de någonsin föreställt sig och att resurserna verkligen är blygsamma, alldeles för ringa. Vidare kommer de att upptäcka att de utvecklade länderna verkligen är rika och har resurser samt måste dela med sig. Det är därför arbetet för framtiden måste bedrivas efter två linjer.

Den ena linjen är, som jag redan sagt, att man på olika sätt måste förstärka de svenska organ som verkar i samarbete med FN:s fackorgan — det gäller samtliga. Ty efter hand som Sverige ökar sina anslag till den tekniska biståndsverksamheten kommer det från dessa FN:s fackorgan att krävas mer av oss, och då måste vi stå rustade med skicklig administrativ personal, olika specialister.

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

Den andra linjen är att vi måste vara beredda att ganska snart förstärka NIB. Jag har tillsammans med en annan ledamot av kammaren i detta syfte lagt fram en motion, i vilken föreslås en personalökning med tre byråsekreterartjänster och tre kontoristtjänster. Denna personalförstärkning avses närmast möjliggöra för NIB att hålla tillräcklig och önskvärd kontakt med FN:s olika fackorgan inom Sverige, liksom att i större utsträckning kunna samarbeta med fackföreningsrörelsen och kooperationen. Utskottet har avstyrkt motionen, men jag känner mig fördenkskull inte alls nedslagen. Så mycken erfarenhet har jag nämligen av detta hus, att jag vet vilket öde som drabbar snart sagt varje motion med förslag om anslagshöjningar. Det går inte att räkna med att personalförstärkningar skall beviljas, framför allt inte när det gäller ett nytt organ. Men jag har ändå velat lägga fram denna motion för att NIB och de som är verksamma på detta område skall få en klar uppfattning om att man både inom utskottet och — såsom redovisats i propositionen — på regeringshåll är beredd att för framtiden företa de personalförstärkningar som säkerligen kommer att visa sig nödvändiga ganska snart. Jag har alltså velat uppmuntra förslagsställare inom NIB, så att de inte skall förtröttas att ta initiativ för att bättre kunna klara de administrativa uppgifterna.

Herr talman! Avslutningsvis skulle jag vilja göra ett påpekande av ungefär samma karaktär som det herr Svensson i Kungälv gjorde, nämligen att det är glädjande och tillfredsställande att detta nya administrativa organ nu blir till: att vi sålunda får en organisation som kan ta hand om denna hjälpverksamhet på ett effektivare sätt än som tidigare har skett. Detta ger så att säga en ny start för utökade svenska insatser på detta område.

Men än viktigare är nog vad rege-

ringen och finansministern kommer att föreslå nästa års riksdag i fråga om anslag till hjälpverksamheten över huvud taget. I denna kammare finns en bred majoritet, som önskar att man från regeringens sida i januari nästa år verkligen redovisar långt gående förslag, som sätter Sverige bland de främsta av de nationer som verkligen vill göra en insats för att hjälpa u-länderna in på vägen mot bättre förhållanden. Det är det som är vår plikt i dag. Därför vill jag till sist bara uttrycka den förhoppningen att finansministern och regeringen nästa år inte kommer att visa sig ha varit för blygsamma i sin vädjan till denna kammare att välvilligt behandla förslag i den riktningen.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Med hänsyn till den enighet som ändå i stort sett råder i fråga om utvecklingshjälpen och grunderna för det administrativa organ som här förelås inrättat, skall jag begränsa mig till endast några mera allmänna reflexioner. På några få år har ju antalet fria stater i vår värld ungefär fördubblats; det är en väldig frigörelseprocess som har pågått och pågår. Dessa nya stater har praktiskt taget alla att brottas med oerhörda problem: svält, sjukdomar, otillräcklig undervisning, kapitalbrist och en explosionsartad befolkningsökning. Därtill kommer de starka motsättningarna mellan stormaktsblocken i öst och väst. Utvecklingen därvidlag ger anledning till farhågor för ökad social och politisk oro i världen.

Det är med glädje man kan konstatera en växande insikt om behovet av att vi lämnar ökad hjälp till utvecklingsländerna, en hjälp inte bara i akuta katastrofsituationer. Riksdagsmajoriteten avlog i våras krav från bl. a. centerpartiets sida på ökning av hjälpen till utvecklingsländerna. Men vi betraktar det förslag, som nu föreligger, såsom en etapp på vägen till utvidgad, vi

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

tror väsentligt utvidgad hjälp till u-länderna. Det är nödvändigt att skapa en smidig och effektivt arbetande organisation på detta område. Jag tror att vi kommer att få en sådan. Jag är övertygad om att tillkomsten av detta organ med dess personella resurser för planering och verkställande av olika insatser och olika hjälpprojekt skall ge verksamheten ökad stadga och effektivitet. Den hittillsvarande splittringen i administrativt hänseende har inte varit lycklig.

Jag nöjer mig med dessa allmänna reflexioner, då — som jag sade — enigheten i utskottet har varit stor om de grundläggande principerna för den nya nämndens organisation och uppgifter. Både utskottet och reservanterna är ense om behovet av en upprustning av informationsverksamheten. Man skall nog inte överdriva meningsskiljaktigheterna, de gäller närmast anställningsformen. Här beror väl det mesta på om det skall lyckas att till verksamheten knyta lämpliga personer.

Jag vill också understryka angelägenheten av att den nya nämnden får en så allsidig och ändamålsenlig sammansättning, att den blir ett effektivt arbetande men också ett verkligt samlande organ. Det bör, som utskottet har betonat, kunna bli en arbetande styrelse, som representerar personligt kunnande om och erfarenheter av utvecklingsländernas och utvecklingshjälpens problem. Det är viktigt att här utnyttja den sakkunskap som finns t. ex. inom näringslivet, folkrörelserna, missionen och de humanitära hjälporganen.

Utskottet har inte velat binda Kungl. Maj:t, som skall utse ledamöterna, till en viss partsrepresentation, men har mycket starkt understrukit betydelsen av den värdefulla hjälp, som lämnas av missionen. Utskottet har också utgått från att missionen skall bli företrädd i den nya nämndens styrelse. Vi inom centerpartiet noterar detta med stor

tillfredsställelse. Redan i våras framförde vi krav om ekonomiskt stöd till den betydelsefulla biståndsverksamhet som den kristna missionen bedriver inom utvecklingsländerna. Det är enligt vår mening angeläget att man vid både planering och genomförande av hjälpprojekt utnyttjar den rika fond av erfarenhet som missionens folk har samlat under många årtionden ute på fältet. På många håll är missionen den enda arbetsdugliga fältorganisationen.

Utskottet har inte i detta sammanhang — såsom föreslagits i vissa motioner — närmare prövat frågan om avvägningen mellan multilateral och bilateral hjälp. Det torde väl ändå, herr talman, råda ganska stor enighet om att vårt bistånd till övervägande del skall lämnas genom FN och dess organ. På det sättet kan ökade insatser från vårt land också väntas utlösa ökade insatser från andra länder. Detta förringar inte värdet av biståndsverksamheten på nationell och nordisk bas. Tvärtom finns enligt min mening starka skäl som talar för att en viss del av Sveriges biståndsaktioner bör ha denna karaktär. Det förefaller mig, herr talman, som om dessa synpunkter mycket väl kan förenas med principerna för det nya administrativa organet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Till att börja med vill jag liksom de tidigare talarna med tillfredsställelse konstatera, att den proposition som vi nu behandlar innebär förbättrade betingelser för den hjälp till u-länderna som riksdagen tidigare i år så starkt uttalat sig för. U-hjälpen som sådan får vi emellertid anledning återkomma till då vi i början av nästa år får förslag i det ärendet.

Vid bedömningen av den administrativa apparaten är det emellertid svårt att underlåta att gå in på de många va-

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

riationer som denna hjälp kan komma att få och måste få, om den skall fylla sin uppgift: bilaterala, multilaterala, tekniska, humanitära, kommersiella och finansiella insatser via näringslivet, enskilda organisationer och på statligt initiativ. Skall dessa olika typer av bistånd fungera på ett riktigt sätt, komplettera varandra och få största effekt, måste detta förutsätta en samordning och ett medvetet genomtänkt samspel. Här blir den nu aktuella nämnden en viktig faktor.

Inom denna nämnd skall frågor rörande det tekniska biståndet och det humanitära och kommersiella biståndet handläggas, i de två senare fallen dock endast i anslutning till den tekniska biståndsverksamheten. Här finns alltså en avgränsning. Alla de samordningsproblem, som fru Sjövall ganska utförligt har redovisat, kan man självfallet inte blunda för. Statsutskottet och dess första avdelning har också vid behandlingen av ärendet intresserat sig i hög grad för den frågan. Men det måste väl ändå sägas, att det är en fråga som vi inte kan ta ställning till i dag; den ligger på ett annat plan. Som fru Sjövall konstaterade sorterar u-hjälpen under så många olika departement, att det blir ett samordningsproblem som det i första hand måste åligga regeringen att lösa.

Man kan också fråga sig, om vi därför bör skynda långsammare. Jag tror inte att det skulle vara lämpligt att göra det. Även om man inte genom den föreslagna nämnden löser alla svåra problem, så är den ändå en faktor som bidrar starkt till att vi så småningom skall komma till en lösning. På sitt område innebär ju nämnden en nyttig samordning och en utveckling åt det håll vi önskar.

Riktlinjerna för u-hjälpen över huvud taget skall ju, som det konstateras både i propositionen och i utskottets utlåtande, självfallet dras upp av regering och riksdag, inte av några underordnade

organ, inte av den nu föreslagna nämnden. Den skall begränsa sig till att komma med kortsiktiga och långsiktiga förslag, och den skall verkställa de beslut som fattas. När det gäller de övriga samordningsproblemen får vi väl avvakta vad utredningen kan åstadkomma.

Om man anser att denna nämnd är en så viktig kugge i det stora sammanhanget, så kan man naturligtvis som herr Kellgren fråga sig om den fått tillräckliga resurser. Herr Kellgren bedömer saken så, att de tjänster som skall inrättas för den bilaterala insatsen är för få och att nämnden även med hänsyn till utvecklingen av den multilaterala hjälpen är otillräckligt utrustad.

Denna nämnd skall ju emellertid inte vara en för all framtid, kanske inte ens för den närmaste framtiden färdig produkt. Det måste ske en utbyggnad inte bara under nästa budgetår, utan utbyggnaden måste fullföljas successivt i samma takt som behoven anmäler sig.

En annan fråga, som är viktig för att nämnden skall kunna fungera väl i större sammanhang och som även ägnats stor uppmärksamhet av utskottsavdelningen, är informationen. Det är ytterst viktigt att informationsverksamheten kan få ändamålsenliga former. Den måste ha en vid målsättning och måste arbeta på många olika sätt. Den skall lämna både långsiktig och dagsaktuell information och ge upplysningar och uppgifter till dem som är personligt engagerade i hjälparbetet i vårt land eller i u-länderna. Den skall vidare stå såväl organisationer, myndigheter och riksdag som den breda allmänheten till tjänst med att lämna allsidig och vederhäftig upplysning.

Denna informationsverksamhet skall försiggå genom de sedvanliga kanalerna: press, radio, TV och folkbildning. Värdet av folkbildningsverksamheten har ifrågasatts av framför allt herr Ståhl, och det har också sagts att den sidan är oklar. Jag tror emellertid det är

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

ytterst viktigt att spridandet av upplysning via folkbildningsverksamheten och folkrörelserna finner sina rätta former. Informationsverksamheten skall inte bara äga rum på direkt anmaning utan den skall även själv verka intresseväckande, inspirerande och i verklig mening informerande och undervisande. U-hjälpen får inte bara ske som en väg av offervilja efter ett visst TV-program eller då en tragedi utöver det ordinära inträffat, utan den måste bygga på något mera stabilt. Vi vet att den i längden kommer att bli krävande och påkostande, men den är oändligt nödvändig. Viljan att hjälpa måste förankras hos oss alla inte bara känslomässigt utan också förnuftmässigt. Jag tror för min del — och det är väl också utskottets uppfattning — att folkbildningens och organisationernas upplysningsverksamhet här blir av avgörande betydelse. Dessa måste då förses med material, fakta, kloka råd och inspiration av kunniga och erfarna människor. Dessa får i sin tur genom utbytet, samvaron och den ömsesidiga kontakten också klart för sig hur svenska folket ställer sig och reagerar i denna fråga, vilket inte är det minst viktiga.

Nämnden är i detta liksom självfallet även i andra avseenden ytterst beroende av att den tillförsäkras lämpligt folk. Det gäller väl också den del av verksamheten, som herr Ståhl mest uppehöll sig vid, nämligen pressinformationen. Han försökte göra detta till en viktig principfråga. Jag tillåter mig däremot att se också detta som mera en praktisk fråga. Det måste såvitt jag förstår råda samklang mellan de olika slag av information, som denna nämnd svarar för. En pressombudsman är härvid otillräcklig. Flera remissinstanser har också med skärpa sagt ifrån, att en sådan icke är till fyllest. I stället har man rekommenderat en särskild sektion, som också svarar för det breda informationsarbetet. I frågan om valet mellan en byrå-

chef eller en pressombudsman är det väl något av ordens magi, som ligger bakom att detta gjorts till en så stor fråga. Man tror att det i det första fallet skall bli en stel och otillgänglig byråkrat och i det andra fallet en smidig och utåtriktad person. Frågan kan emellertid lösas på så sätt, att en journalistiskt inriktad person tillsätts med byråchefs titel, och denne lär väl inte helt plötsligt ändra karaktär genom att han får denna tjänsteställning.

Det är väl ingen som tror att informationsavdelningen hur den än konstrueras skall vara till för att hindra insyn. Det måste vara tvärtom. Jag tror inte heller att det framlagda förslaget på något sätt innebär någon nyordning inom svensk förvaltning. På vilket sätt informationen än lämnas ut till tidningar och andra intresserade, måste det ändå alltid ske under sedvanligt ämbetsmannansvar. Vilken titel den som lämnar ut uppgifterna än har, måste utgångspunkten vara densamma.

Herr Ståhl sade att vederbörande person utifrån skulle kunna få en god inblick i förhållandena. Jag har en känsla av att det under sådana omständigheter också kan bli så, att vederbörande blir isolerad och främmande inför sina uppgifter, och detta är väl ändå inte vad vare sig herr Ståhl eller någon annan önskar.

Det verkar vidare något missvisande att — som man gör — använda utredningens argument för en pressombudsman men samtidigt medge, att det behövs mycket större resurser än vad utredningen föreslagit. Under sådana förhållanden måste man väl också ha tänkt sig att organisationen som sådan skulle utformas på annat sätt än vad utredningen tänkt sig.

Vidare anser jag att man ser spöken på ljusan dag då man i detta sammanhang börjar tala om propagandaministerium o. s. v. Så svag är väl ändå inte den svenska opinionen för u-hjälpen, att det

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

skall behövas någon underlig slags inpiskningsverksamhet från denna nämnds sida. Det gäller som sagt att meddela och vidarebefordra klara fakta till alla dem som önskar få sådana, på praktiskt taget samma sätt som nu sker men i andra sammanhang. Dessutom skall man målmedvetet söka hjälpa dem, som i sin tur önskar medverka till att upplysa svenska folket om vad u-hjälpen innebär.

Vad gäller de övriga reservationerna vill jag om högerreservationen säga, att den synes mig vara ett uttryck för ett visst okynne; man måste pruta också i detta fall, även om det rör sig om en ringa summa. Man kan liksom inte acceptera vad som här har föreslagits.

I fråga om Sverigehuset torde herr Ståhl och jag vara överens. Ändå tror jag att den saken återkommer, och då kan vi klarare se det hela.

Missionens representation torde genom utskottets skrivning för dagen vara ordnad på det sätt som är möjligt. Vad gäller herr Nelanders bekymmer om bidragen till missionsverksamheten kan sägas, att det är en sak som får tas upp när vi får en översikt över vår u-hjälp över huvud taget. Den saken hör knappast hemma i dagens diskussion.

Till sist vill jag säga, att vi alla kan vara glada över att vår enighet är så pass stor som den är. Det bör också vara en försäkran om att vi önskar gå ytterligare ett steg på vägen mot en effektiv insats för att hjälpa u-länderna.

Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets utlåtande i alla stycken.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! När fru Lewén-Eliasson här säger, att hon inte förstår den principiella skillnaden mellan den ena typen av informationsorgan och den andra, talar hon uppenbarligen sanning — det hördes på hennes framställning.

Inte desto mindre finns det en sådan principiell skillnad, och att fru Lewén-

Eliasson inte vill förstå det är inte mycket att göra åt. Jag vill bara konstatera, att om man nu är på väg att skapa en byrå för statlig information, är det viktigt att vi har klart för oss, att konsekvensen därav inte får bli flera sådana byråer inom statsförvaltningen. Då kan det uppstå risker för att den offentlighetsprincip går förlorad, som vi har hållit så styvt på i svensk förvaltning, som vi alltjämt håller på och som är en så betydelsefull garanti för rättssäkerheten på alla områden.

Men jag skall inte driva resonemanget längre på den punkten. Jag erkänner att jag hela tiden har tyckt att inrättandet av en informationsbyrå medför mindre risker just på detta område än kanske på andra. Icko desto mindre är det en så viktig fråga, att dess betydelse bör understrykas med en viss kraft redan nu när vi för första gången slår in på denna väg.

Jag vill vidare klargöra för kammaren, om någon eventuellt av fru Lewén-Eliassons anförande skulle ha fått det intrycket, att vår reservation skulle innebära ett mindre belopp och därför utgöra en mindre effektiv informationstjänst, att detta är oriktigt. Vi föreslår precis samma belopp som propositionen och som majoritetens inom utskottet. Skillnaden gäller arbetsformerna.

Vidare vill jag i allt väsentligt instämma med fru Lewén-Eliasson beträffande hennes yttrande med anledning av fru Sjövalls och herr Kellgrens tidigare inlägg här i debatten. Vi har diskuterat dessa samordningsfrågor. Vi har också diskuterat organisationens dimensionering efter de arbetsuppgifter som förestår. Det är alldeles riktigt som fru Lewén-Eliasson här sade, att när vi på detta preliminära stadium inte vågar — som herr Kellgren här underströk — ha någon bestämd uppfattning ens om anslagen i nästa års budget, så bjuder klokheden att vi i ett sådant läge går försiktigt fram och inte skär till den

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

administrativa rocken så att säga större än vad som motsvarar det materiella innehåll rocken kommer att rymma. Det är så vi har resonerat, och jag tror att vi kan stå till svars för detta.

En annan aspekt, som närmast berördes av fru Sjövall, avsåg en vittsyftande och mycket komplicerad fråga, nämligen hur olika krafter och intressen kommer att spela in — gemensamt eller mot varandra — både på den bilaterala och på den multilaterala sidan. Det är ett svårt och vittsyftande perspektiv, och ingen som försöker tänka sig in i denna sak torde våga vara tvärsäker på att han kan säga något bestämt om utvecklingen. Under våra diskussioner har vi sagt oss, att även denna sida av saken blir ett problem, till vars lösning det nya administrationsorganet får försöka att finna både formerna och vägarna. Jag har velat understryka detta bara för att visa, att vi i denna del av utskottsutlåtandet är fullkomligt överens. Klokheten bjuder att man börjar försiktigt och att man förutsätter att den nya organisationen kommer att få all den frihet som den behöver på detta område.

Sedan är vi också fullkomligt överens i vår förhoppning, att det skall visa sig möjligt att på rätt sätt kanalisera ut de betydande svenska insatserna, så att dessa skall bli till verklig nytta och få all önskvärd effekt. Herr Kellgren träffade precis mitt i prick när han sade, att det vi här kan åstadkomma bara är en ringa första hjälpinsats i den fullkomliga ocean av hjälpbehov som öppnar sig i olika delar av världen, men redan detta att man börjar på ett rätt sätt har sin stora betydelse och sitt värde.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Jag är såvitt jag vet den siste på talarlistan, och jag skall inte ta kammarens uppmärksamhet i anspråk synnerligen länge. Jag har med mycken tacksamhet lyssnat till det mesta som här har sagts, och jag vill kon-

statera — och det är säkerligen vår gemensamma glädje att kunna göra det — att när vi nu går till beslut har vi en enig känsla av att det är någonting riktigt och värdefullt som har mognat fram.

Någon sade nyss, att det i denna fråga behövdes klarhet och återigen klarhet. Det är alldeles riktigt, och sedan jag nu några månader haft förmånen att tillhöra u-landsberedningen och att där lyssna till så många föredragningar och delta i så många diskussioner, står det ännu mera klart för mig hur nödvändigt det var att vi fick till stånd dessa utredningar. Det var först administrationsutredningen och sedan u-landsberedningen, vilken snarare är, om uttrycket tillåtes, mera en diskussionsklubb, där vi har penetrerat alla möjliga frågor i detta sammanhang. Vi har sedan fått ta del av Kungl. Maj:ts proposition, och jag kan med avseende på den betyga, att jag kände mig så tillfreds med det mesta av förslagen, att jag inte ansåg det nödigt att motionsledes göra någon hemställan, även om jag delar herr Ståhls uppfattning att man kunde börja litet varsammare med informationsverksamheten, varför jag kommer att rösta för reservation nr 2.

I övrigt förefaller det mig som om vi hade ett moget och gott förslag framför oss, ytterligare positivt bearbetat av utskottet. När vi nu går att besluta om tillsättandet av ett administrativt organ, som vi hoppas skall få arbeta i många år och med mycken framgång, har vi anledning att göra det med tillfredsställelse. Riksdagen får tillfälle att ideligen återkomma till denna fråga, eftersom utskottet i dag föreslår, att den blivande nämnden inte skall få bli alltför egenmäktig utan att biståndets omfång och inriktning samt avvägningen mellan multilaterala och bilaterala insatser skall prövas av regering och riksdag. Jag anser att det är principiellt riktigt. Den styrelse och det råd, som

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

skall tillsättas, får naturligtvis ändå en mycket stor uppgift att fylla.

Här har nämnts något om styrelsens sammansättning. Vi minns att administrationsutredningen hade ett förslag om tio ordinarie ledamöter och tio suppleanter. Beträffande suppleanterna ansåg utredningen dock inte, att de skulle inkallas och delta i förhandlingarna annat än vid förfall för de ordinarie ledamöterna. Statsrådet Lindström har som bekant i det fallet gått en annan väg och ansett, att såväl ordinarie ledamöter som suppleanter bör delta i sammanträdena. Jag tror att det är riktigt med denna kontinuitet i styrelsen, om den skall kunna få verklig sakkunskap.

Administrationsutredningen föreslår beträffande fördelningen av representanter mellan de olika grupperna, att man skulle direkt ange att utöver de fem, som skulle representera departementen, skulle ingå en representant för missionen, en för näringslivet, en för kooperationen, en för de fackliga organisationerna och en för de humanitära hjälporganen. Denna propå har visserligen mjukats upp under ärendets gång, men jag tycker ändå inte att detta är särskilt anmärkningsvärt, eftersom det har uttalats så många önskemål om att alla dessa intressen och all den sakkunskap som där finns bör vara företrädd. Om man alltså inte låser fast regeringen men ändå i likhet med utskottet uttalar detta önskemål även beträffande representation för missionen, utgår jag ifrån att det blir en god representation.

Herr talman! Det som beträffande själva arbetets uppläggning synes vara viktigast är en massa avvägningsfrågor, som delvis har behandlats i dag och delvis naturligtvis återkommer, när vi skall sakbehandla frågorna. Nu väntar vi med spänning på statsverkspropositionen för att se vilka resurser vi får att röra oss med. Sedan får vi, som det nyss också riktigt sades av fru Lewén-Eliasson, ta

ställning till de fördelningsfrågor, som här kan uppstå. Det gäller bl. a. avvägningen mellan bilateral och multilateral hjälp. Jag skall inte närmare gå in på det problemet nu. Jag har tidigare i denna talarstol givit uttryck för mina synpunkter på den frågan, och jag har även haft tillfälle att framföra min mening inför beredningen.

Avvägningen mellan helt nya projekt och sådana, som redan är under utförande, är en viktig sak, och jag tänker mig att missionens arbete där kommer in i bilden.

Vi har vidare att ta ställning till expert- och stipendiatverksamheten. När det gäller experterna är det från svensk synpunkt av vikt att vi får fortsätta det betydelsefulla arbete, som svenska experter har utfört i de underutvecklade länderna, och att vi kan upprätta ett expertregister. Vi har redan många experter med god erfarenhet. Myndigheterna, eller närmast NIB:s styrelse, bör ha tillgång till en aktuell personförteckning eller ett expertregister, varifrån man kan hämta uppgifter om sådana personer, som kan tänkas vara villiga att göra en insats på detta område. Där återkommer man också till den tanken som förts fram i en folkpartimotion, nämligen frågan om juniorexperter. Man bör alltså göra försök med att skicka ut yngre människor med mindre krav på egna fördelar och bekvämligheter, och på vilka man i början också skulle ställa mindre krav men som efterhand finge mogna och växa in i uppgifterna under ledning av erfarna experter. Dessa juniorexperter skulle kunna bli en utomordentlig tillgång. I beredningen tycks det finnas starkt gehör för tanken, att Sverige skulle kunna på det sättet hjälpa unga människor att få komma ut i u-landsarbetet.

Vad beträffar stipendiaterna kan man naturligtvis diskutera, huruvida de skall tas hit eller dit eller om de skall stanna hemma. Det får bli det nya or-

Organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder

ganets sak att pröva detta. Jag förmodar att man får gå båda vägarna, nämligen att ta hit en del och att upprätta utbildningsanstalter i de olika länderna. Kanske det också finns möjlighet till en tredje väg, en mellanväg, som innebär, att man ställer medel till förfogande för unga människor från ett u-land att resa till ett område, där deras språk talas och där de kan få sin utbildning.

Slutligen skulle jag, herr talman, principiellt vilja säga att i en tid, när världen oroas av politiska stormar och då hela kontinenter håller på att vakna ur sin tusenåriga dvala, när många unga folk yrvaket frågar efter sin andel av mänsklighetens stora arv och då frihetsdrömmen håller på att bli verklighet för en hel rad mer eller mindre underkuvade folk, då är vår uppgift klar. För oss som har njutit en etthundraftio-årig fred, för oss som har mognat fram till en fruktbärande demokrati, för oss som har frihet och gärna vill behålla den, synes mig, ärade kammarledamöter, detta vara en av de bästa vägarna att hålla vår egen demokrati levande. Det bästa sättet att få en stor förmån är att dela den med andra, att ge frikostigt. Det tycks vara en oskriven lag, även om det låter som en paradox, att detta »att giva är ytterst detsamma som att få» och att man inte blir fattigare genom att dela med sig utan tvärtom. Vi har praktiserat detta i de svenska folkrörelserna i många sammanhang — missionen har nämnts, andra områden kan nämnas såsom den humanitära hjälpen genom Röda korset, Rädda barnen och andra hjälporganisationer. Nu mognar det fram till att bli en hela folkets angelägenhet, och däröver skall vi glädjas.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav först propositioner i fråga om utskottets *hemställan*, nämligen dels på bifall till utskottets berörda hemställan, dels ock på bifall till

nämnda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Regnéll begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 157, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Härefter framställde herr talmannen i avseende å *motiveringen* propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av utskottets ifrågavarande motivering med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade, med 2) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets motivering i utskottets utlåtande nr 157, röstar

Ja;

Principerna för intagning vid lärarutbildningsanstalterna

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets berörda motivering med den ändring däri, som föranledes av bifall till reservationen 2) av herr Axel Johannes Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets motivering oförändrad.

§ 11

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 158, i anledning av väckta motioner angående decentralisering av skolbyggnadsärendena till länsskolnämnderna.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12

Principerna för intagning vid lärarutbildningsanstalterna

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 159, i anledning av väckt motion rörande principerna för intagning vid lärarutbildningsanstalterna.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Det kan måhända förefalla onödigt att ta kammarens tid i anspråk, då min motion är, som det heter i det här huset, välvilligt behandlad, ja, till och med så välvilligt, att den enligt statsutskottets enhälliga förslag ger anledning till ett vidgat direktiv för lärarutbildningssakkunniga och sålunda synes leda till att i motionen framförda synpunkter beaktas.

Nu är det emellertid så, att det är vissa spörsmål som kommit upp i samband med behandlingen av min mo-

tion som har lett till utskottets förslag att bl. a. frågan om anledningen till att så få manliga sökande har anmält sig till småskollärarytbildningen skall utredas. Jag har naturligtvis ingenting emot det. Personligen tror jag att det finns flera orsaker till det. Framför allt är naturligtvis lönesättningen utslagsgivande. Alldeles självfallet vill jag genast ha sagt, att jag inte motsätter mig en sådan utredning, men jag vill gärna fästa kammarens uppmärksamhet på att man helt enkelt förbigått det jag avsåg med min motion. Jag vill gärna citera yrkandet i motionen för att de närvarande kammarledamöterna genast skall förstå vad det gäller.

Jag yrkar i motionen, att riksdagen skall uttala »att vid intagningarna till lärarutbildningsanstalterna man följer principen, att endast de bäst meriterade vinner inträde och att fordringarna för inträde är lika för alla».

Personligen delar jag den uppfattning, som kommer fram i utlåtandet, att det är av största vikt att vi har både manliga och kvinnliga lärare vid våra skolor. Jag ser gärna att det är hälften av varje. Det är alltså inte fråga om något kvinnoaksintresse för mig. Men jag anser att man i första hand skall se till, att man vid varje tillfälle endast tar in dem, som har de bästa kvalifikationerna för att tillgodogöra sig den lärarutbildning som man vill ge. Ett berättigat krav tycker jag är, att alla inträdesökande behandlas lika.

I 1958 års statsverksproposition kunde man läsa — jag tror att kammarledamöterna, om de har läst statsverkspropositionen, känner igen uttalandet — att »ett något större antal kvinnliga än manliga sökande intagits trots att fordringarna på de förra ställdes avsevärt högre än på de senare». Nog är det anmärkningsvärt! Man anför som skäl, att pojkar under den egentliga skoltiden inte är fullt så ambitiösa som flickorna, varför de sistnämnda får bättre betyg. Resultatet härav är, att man måste ned-

värdera deras prestationer. Det är i sanning en ganska märklig uppfattning! Jag tycker att man snarare borde se till, att man höjde pojkarnas ambitioner så att de når ett bättre resultat. Vi har i detta samhälle liksom i andra samhällen användning för ambitiösa medborgare, både pojkar och flickor. Om man fortsätter att behandla pojkar och flickor på det sätt som nu skett skulle logiken bjuda, att man inte tog in de pojkar, som fått höga betyg. De höga betygen skulle ju rent av kunna vara tecken på oroväckande ambition, och den ambitionen vill man ju nedvärdera!

Vi behöver alltid ambitiösa och väl utbildade lärare vid våra skolor. Det synes mig inte nödvändigt, att man skall behöva utreda frågan om huruvida man skall behandla pojkar och flickor lika vid intagning till seminarierna. Att så sker är enligt min uppfattning alldeles självfallet, och det är inte värdigt ett modernt samhälle att handla annorlunda.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

I detta anförande instämde fru *Kristensson* (h).

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 160, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till avlöande av vissa yrkeskonsulenter,

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till riktlinjer för organisationen av vården och undervisningen av barn och ungdom med cerebral pares m. m., samt

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny huvudorganisation för statens vattenfallsverk.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14

Redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter för kommande fyra budgetår m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 163, i anledning av väckta motioner om redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter för kommande fyra budgetår m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* (I: 247) och den andra inom andra kammaren av herr *Heckscher m. fl.* (II: 358), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att fr. o. m statsverkspropositionen för budgetåret 1962/63 måtte dels lämnas en samlad översikt av ungefärligt beräknade totala utgiftsbehov under de fyra närmast därefter följande budgetåren, dels för varje anslag upptas jämväl uppgift om det ungefärliga belopp, som kunde beräknas bli erforderligt för ifrågavarande ändamål under de två närmast därefter följande budgetåren.

Utskottet hemställde,

1. att motionerna I: 247 och II: 358, i vad de avsåge beräkning av det totala utgiftsbehovet under visst antal budgetår, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2. att motionerna I: 247 och II: 358, i vad de ej behandlats under 1., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman* och *Ivar Johansson*, fröken *Andersson* samt herrar *Axel Johannes Andersson*, *Ragnar Bergh*, *Nils Theodor Larsson*, *Lundström*, *Staxäng*, *Svensson* i Stenkyrka, *Ståhl*, *Eliasson* i Sundborn, *Bohman* och *Nelander*, vilka ansett att utskottet under 1. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 247 och II: 358, i vad de avsåge beräkning av det totala utgiftsbehovet under visst antal budgetår, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförte.

Redovisning i statsverkspropositionen för visst år jämväl av beräknade utgifter för kommande fyra budgetår m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Frågan om långtidsplanering av budgetarbetet har ju vid upprepade tillfällen debatterats här i kammaren, och jag skall inte nu upprepa de argument som tidigare anförts. Låt mig bara påminna om att en enhällig besparingsutredning för några år sedan begärde en rullande långtidsplanering samt att finansministern faktiskt har delvis tillgodosett detta önskemål i både föregående års och årets kompletteringsproposition och att han förklarat sig villig att fortsätta med denna redovisning flera år framåt.

Meningsskiljaktigheterna i statsutskottet är inte heller stora, utan det är enbart fråga om nyanser. Den borgerliga minoriteten anser att riksdagen bör för Kungl. Maj:t ge till känna såsom sin uppfattning, att det är värdefullt med en flerårsbedömning av utgiftsbehovet och att man även förutsätter att riksdagen skall få tillfälle att följa detta arbete. Majoriteten inom utskottet finner ett sådant påpekande onödigt. Man anser också att riksdagen inte bör ge Kungl. Maj:t några direktiv beträffande bl. a. tidsramen för planeringsarbetet.

Denna inställning från majoritetens sida föranleder mig att erinra om att budgetmakten författningsmässigt dock ligger hos riksdagen. Oaktat att så är förhållandet har minoriteten i utskottet inte velat fixera någon tidsram utan har endast sagt att planeringen bör omfatta ett lämpligt antal budgetår.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Boman m. fl.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Den reservation, som är knuten till utskottets utlåtande och som är undertecknad av tretton av utskottets fjorton borgerliga ledamöter, avviker

inte, såsom herr Bohman här sagt, i några väsentliga avseenden från vad utskottet hemställt.

I den motion, som ligger till grund för reservationen, påyrkas att det måtte lämnas en samlad översikt av utgiftsbehovet för de närmaste fyra åren efter det aktuella budgetåret. Denna tidsbegränsning till fyra år har man släppt i reservationen. Vidare påyrkas i motionen, att det för de två första av dessa budgetår skulle lämnas en detaljerad redovisning för utgiftsbehovet på varje punkt i budgeten. Detta yrkande har man helt släppt i reservationen. Vad som finns kvar är egentligen bara, att reservanterna begär att riksdagen skulle hemställa att Kungl. Maj:t måtte uppmärksamma vad Kungl. Maj:t redan uppmärksammat i två tidigare kompletteringspropositioner. Från utskottsmajoritetens sida har vi ansett detta vara ett tämligen onödigt påpekande, och vi har därför inte funnit anledning att tillstyrka motionsyrkandet i denna del.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bohman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 163, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Rätt till visst avdrag vid 1962 års taxering för investering i rörelse — Utredning ang. lagstiftning om mäklarverksamhet

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Bohman begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 108 ja och 99 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 15**Rätt till visst avdrag vid 1962 års taxering för investering i rörelse**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt till visst avdrag vid 1962 års taxering för företag, som år 1960 verkställt extra inbetalning i riksbanken å konto för investering i rörelse.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Den proposition, som föreligger till riksdagens avgörande och som bevillningsutskottet har behandlat, gäller skatteekonomiska förmåner som erbjuds bolag och ekonomiska föreningar. I den mån sådana företag uppskjuter uttagande av sina tillgodohavanden från sina i riksbanken inestående investeringskonton erbjuds betydande skattelättnader. Det skattebortfall som härigenom uppstår har överslagsmässigt beräknats till inemot 20 miljoner kro-

nor. Bevillningsutskottet är enigt med statsrådet och tillstyrker reservationslöst den föreliggande propositionen.

Då jag själv deltagit i ärendets behandling i utskottet, har jag naturligtvis inte heller någon annan mening än utskottet. Jag tror att den föreslagna åtgärden är riktig både från industriens och samhällets synpunkt. Jag skulle i detta sammanhang endast vilja säga, att när finansministern på detta sätt låter sin nådes sol skina över det svenska näringslivet, så utbeder jag mig hans välvilja även den dag då vi från jordbrukets sida återkommer med vårt krav om ett jordbrukskonto, som skulle ge oss samma förmåner som de industrien tidigare har fått. Även om jordbrukets resurser och penningtillgångar inte kan mäta sig med industriens och på samma sätt åstadkomma omvälvningar i finansministerns stabiliseringskalkyler, så anser jag likväl att denna del av näringslivet inte bör förvägras sin rätt till likvärdig behandling.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 48, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om brandfarliga varor, dels ock i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17**Utredning ang. lagstiftning om mäklarverksamhet**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 62, i anledning av väckta motioner om utredning angående lagstiftning om mäklarverksamhet.

Utredning ang. lagstiftning om mäklarverksamhet

Sedan utskottets hemställen föredragits yttrade:

Herr KÄLLENIOUS (h):

Herr talman! I motion II: 591 framhålls några särskilt framträdande missförhållanden inom fastighetsmäklarverksamheten. Vidare pekar motionärerna på betydelsen av skriftliga avtal och hänvisar till dylika avtal av standardtyp. Rent generellt begärs en utredning rörande lagstiftning, i första hand avseende fastighetsmäklarverksamheten.

Andra lagutskottet har i sitt utlåtande nr 62 redovisat de näringsrättsliga reglerna på området och tillika lämnat en historik över frågans tidigare behandling i riksdagen. Jag kan inte underlåta att påpeka hur noggrant, sakkunnigt och föredömligt frågorna benas upp och redovisas i våra utskott. I det vardagliga lägger vi ofta inte märke till dessa prestationer som faktiskt förtjänar att framhållas.

Med ledning av inhämtade remissyttrandan har utskottet sedan delat upp frågan i två avsnitt, nämligen den näringsrättsliga och den civilrättsliga regleringen av mäklarverksamheten. I det första hänseendet vill man inte vara med på att det skall fordras särskilt tillstånd för att driva yrkesmässig fastighetsmäklarverksamhet. Man avvisar frågan, därför att den är svår och komplicerad. Genom att skapa ett begränsat monopol skulle man tydligen komma i konflikt med principerna om näringsfrihet.

Redan i våra grannländer finns auktorisation i form av särskilda tillstånd, således ej blott titelauktorisation som hos oss. Dessa förhållanden har emellertid sin grund i den hantverkslagstiftning som gäller i dessa länder. På liknande sätt förekommer auktorisation även i andra länder. Enligt min mening hade det måhända varit lämpligt, att just på grund av att frågorna är så invecklade låta utredningen omfatta även denna del av frågan. Det hade sålunda

varit fördelaktigt, om utskottet velat förordna en utredning ägnad att allsidigt belysa problemen, så att man kunde få tillräckligt underlag för att kunna bedöma dem även ur här anförd synvinkel och speciellt ur den näringsrättsliga.

Emellertid har utskottet — med stöd av starkt vägende remissyttrandan från Svea hovrätt, Föreningen Sveriges häradshövdingar och Sveriges advokatsamfund — begränsat sig till att föreslå en civilrättslig utredning om mäklarverksamheten. Detta är mycket att vara tacksam för mot bakgrunden av frågans — skall vi säga omilda — behandling tidigare i riksdagen. Att märka är att utskottet enligt i vad motiveringen framhållits icke begränsat utredningen till fastighetsmäklarna, utan förordat en generell utredning om mäklarverksamheten som sådan.

Avslutningsvis endast en reflexion. Många av de olägenheter eller missförhållanden som uppkommer i praktiken torde ha sin grund i att de som sysslar med ifrågavarande verksamhet dels icke själva söker skapa fasta regler, dels — när det undantagsvis sker — ensidigt fastställer dylika regler. Man finner sådana »leveransvillkor», eller vad de nu kallas, inom bransch efter bransch, innehållande mer eller mindre långtgående friskrivningar från de rättigheter och skyldigheter som fastlagts i våra avtals- och köplagar. Mycket skulle vara att vinna på att branscherna själva toge initiativ till *objektiva* regler, alltså i samförstånd med de organisationer som representerar »motparten». Så har med fördel skett på byggnadsområdet, där Svenska teknologföreningen i samverkan med statliga och kommunala myndigheter samt med näringslivets organisationer kunnat fastställa objektiva regler, som i anslutning till de statliga upphandlingsreglerna bestämmer rättsförhållandet mellan byggherre och entreprenör på ett område, där det rör sig om ännu mera invecklade avtalsproblem än dem varom här är fråga. Om de par-

Utredning i syfte att främja forskning på fiskets område

ter som är intresserade av nu förevarande fråga — fastighetsmäklarna och t. ex. fastighetsägarna — genom sina organisationer toge itu med problemen, eventuellt i samråd med handelskammarna, som har hand om den titelauktionisation som nu förekommer, kanske man kunde lösa dem utan lagstiftning. Emellertid är det tacknämligt att utskottet nu velat förorda en utredning.

Jag har inget yrkande utöver vad utskottet anfört.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Endast på en enda punkt vill jag säga några ord med anledning av det anförande herr Källenius nyss höll.

Herr Källenius tryckte på att utskottet föreslagit en generell utredning rörande en civilrättslig lagstiftning om mäklarverksamheten. Det är riktigt, men det har samtidigt i utskottsutlåtandet givits klart uttryck för, att denna utredning i första hand bör beakta förhållandena inom fastighetsmäklarområdet. Jag vill endast göra detta förtydligande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 18

Utredning i syfte att främja forskning på fiskets område

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckta motioner angående utredning i syfte att främja forskning på fiskets område.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr HEDIN (h):

Herr talman! I den motion av herr Staxäng och mig, som ligger bakom detta utlåtande, yrkar vi på en utredning i syfte att främja forskningen på fiskets område.

Behovet av forskning, framför allt grundforskning, är mycket stort, och jag

är glad över att de flesta remissinstanser och även utskottet har understrukt detta så kraftigt. Man behöver bara nämna de problem som sammanhänger med sjöregleringarna, med föroreningar av sjöar och andra vattendrag samt med det expanderande fritidsfisket och det rationaliserade yrkesfisket.

Det finns många olösta problem både när det gäller fritidsfisket och yrkesfisket. Hittills har man inte kunnat ge några säkra besked om orsakerna till variationerna i fiskbestånden, om behovet och betydelsen av olika fiskevårdsåtgärder och om risken för överfiskning av fiskbestånden. Tyvärr släpar vi efter avsevärt när det gäller forskningen, vilket framhållits i många av remissyttrandena, t. ex. av matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Lund som säger att det inte är någon tvekan om att den fiskeribiologiska grundforskningen i Sverige är av långt mindre omfattning än som vore önskvärt. Sveriges yrkesfiskares riksförbund anför: »Vi kan ej heller underlåta att framhålla vår uppfattning om att en eftersläpning föreligger och att fiskeriforskningen i vårt land är eftersatt vid jämförelse dels med våra grannländer och dels med vissa andra inhemska näringsgrenar.»

Till fiskeristyrelsens yttrande var fogad en bilaga, i vilken föreståndaren för havsfiskelaboratoriet bl. a. yttrar: »För att Sverige i fråga om enbart den marina fiskeribiologiens personalbehov skall komma i paritet med våra grannländer erfordras inte en fördubbling utan minst en femdubbling av den nuvarande arbetstyrkan.»

Detta uttalande gjordes visserligen för några år sedan, men situationen har inte nämnvärt förändrats sedan dess.

Å andra sidan finns det anledning att hoppas på en viss upprustning som följd av de åtgärder som redan vidtagits och som redovisats i utlåtandet.

Framför allt har jag fäst mig vid statskontorets uttalande om utbyggnaden av forskningsorganisationen i Göte-

Utredning i syfte att främja forskning på fiskets område

borg. En första etapp i utbyggnaden har tagits bl. a. genom att en professur i zoologi skall inrättas från och med budgetåret 1962/63. Statskontoret säger vidare: »Med utbyggnadens genomförande torde således förutsättningar komma att föreligga för en förstärkning av utbildnings- och forskningsmöjligheterna på fiskets område.» Statskontoret menar att syftet med motionerna därmed skulle vara tillgodosett.

Jag hoppas att den utbyggnad som statskontoret här förutsätter kommer till stånd. Jag har i utskottet nöjt mig med den positiva skrivning som utskottet gjort och avstått från att fullfölja yrkandet i motionen. Men jag tror att det finns stor anledning inte bara för fiskeristyrelsen utan även för oss här i riksdagen att följa frågan de närmaste åren. Det behöver hända något om vi inte skall bli helt akterseglade i jämförelse både med andra näringsgrenar och andra jämförbara länder.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan och har med detta inlägg bara velat motivera mitt ställningstagande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 365, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder jämte i ämnet väckta motioner; och

från bevillningsutskottet:

nr 364, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt till visst avdrag vid 1962 års taxering för företag, som år 1960 verkställt extra inbetalning i riksbanken å konto för investering i rörelse.

§ 20

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.11.

In fidem

Sune K. Johansson